

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6 Tel.: 48/535 2515 Fax: 48/5352332

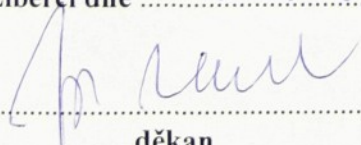
Katedra: Pedagogiky a psychologie - oddělení soc. studií

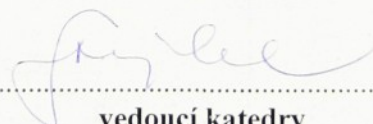
ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát) Ivana Školová
adresa: Česká Lípa, Zhořelecká 2567
obor (kombinace): Sociální pracovník
Název BP: Porozvodové vztahy rodičů a dětí v regionu Nový Bor
Název BP v angličtině: RELATIONS BETWEEN PARENTS AND CHILDREN AFTER DIVORCE IN THE REGION OF NOVY BOR
Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Libor Novosad, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: 30. 4. 2004

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci .

V Liberci dne 9. 7. 2003

.....
děkan

.....
vedoucí katedry

Převzal (kandidát): IVANA ŠKOLOVÁ

Datum: 10. 7. 2003

Podpis:

KES /OPRA

64 s. [6] k.

oti., tab.

Cíl:

Analýza kvality a rizik dalších vztahů mezi rodiči a dětmi po rozvodu manželství rodičů se zřetelem k situaci v novoborském regionu.

Předpoklady:

Předpokládáme, že většina rodičů se po rozvodu manželství nadále stýká se svými dětmi.

Předpokládáme, že většina rodičů po rozvodu manželství řádně hradí výživné, které jim bylo stanoveno na jejich děti.

Metody:

Vlastní výzkum na základě strukturovaného dotazníku.

Anketní šetření.

Oficiální zdroje – spisová dokumentace.

Závěr:

Interpretace zjištěných skutečností a návrh opatření k řešení případných negativních jevů v porozvodové péči o děti.

Literatura:

Matějček Z.: O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Portál, Praha 1994

Vágnerová M.: Psychologie pro pomáhající profese. Portál, Praha 1999

Matějček Z.: Co, kdy a jak ve výchově dětí. Portál, Praha 2000

Matějček Z.: Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992

Dunovský, J.: Sociální pediatrie. Grada, Praha 1999.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA: pedagogiky a psychologie—oddělení sociálních studií
OBOR: sociální pracovník

POROZVODOVÉ VZTAHY RODIČŮ
A DĚTÍ V REGIONU NOVÝ BOR

RELATIONS BETWEEN PARENTS AND CHILDREN AFTER
DIVORCE IN THE REGION OF NOVY BOR

Autor:
Ivana Školová

Podpis:
Ivana Školová

Adresa:
Zhořelecká 2567
470 06 Česká Lípa

Vedoucí práce:
PhDr. Mgr. Libor Novosad, Ph.D.

Konzultant:

Počet:

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY V LIBERCI

3146072305

Stran	obrázků	tabulek	Příloh
65	26	26	2

V České Lípě dne 25.4. 2004

PODĚKOVÁNÍ:

Chtěla bych poděkovat panu PhDr. Mgr. Liboru Novosadovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce. Současně patří poděkování také spolupracovnicím oddělení sociálně-právní ochrany, za spolupráci při zjišťování různých údajů. V neposlední řadě pak také mým rodičům, bez jejichž ohleduplnosti a trpělivosti by bylo obtížné tuto práci dokončit.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem s vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejího skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Datum 15.4.2004

Podpis

Robert Hruška

Tato bakalářská práce by se měla věnovat problematice porozvodových vztahů v regionu Nový Bor. Je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická se zabývá především významem rodiny pro dítě. Dále pak rozvodem manželství s ním spojenou úpravou práv a povinností k nezletilým dětem. Praktická část sleduje dvě časová období roků 1997 a 2002, vzájemně je porovnává. Je také rozdělena do částí, které postupně zkoumají rozvodovost v regionu, dále obecné údaje o počtech dětí v rodinách, hrazení výživného a dodržování styku rodičů s dítětem. Závěr práce by měl analyzovat změny ve sledovaných obdobích a poukázat na možná opatření ke zlepšení porozvodové péče.

This bachelor work should be concentrated on problematic of after-divorce relationships in region of Nový Bor. It is divided into two parts – theoretic and practic. Theoretic is primarily engaged in importance of family for a child. Next topic is divorce of marriage and with this connected modification of rights and duties to underage children. Practical part follows two periods of years 1997 and 2002, and compare each other. It is also divided into parts, which gradually examine divorce rate in region, general statistic of amount of children in families, paying alimants and keeping contact of parent and child. End of work should analyze changes in followed periods and refer to possibly steps to improve after-divorce care.

Diese Arbeit, die zu der Beendigung des Studiums zusammengestellt ist, befasst sich mit der Problematik der Bezüge, die nach der Ehescheidung kommen. Sie ist in zwei Teile verteilt. Der theoretische Teil befasst sich vor allem mit dem Einfluss der Ehescheidung auf die Kinder, weiter befasst sich mit der Einrichtung der Rechte und Pflichten der minderjährigen Kinder. Der praktische Teil verfolgt zwei Zeitabschnitte von Jah

1997 und 2002 und diese gegenseitig vergleicht. Die Arbeit ist auch auf mehrere Teile verteilt, die schiffenweise Ehescheidungsquote im Region forsehen. In der Arbeit findet man auch die allgemeinen Angaben von Kinderzahl in den Familien, weiter um die Zahlung der Alimente und um das Aushalten der Beziehung zwischen ehemaligen Eltern und Kinder.

Im Abschluss der Arbeit sollten Anderungen in dem bemerkten Zeitraum analysieren und zu den Massnahmen, die die Verbesseren der Nachentscheidungspflege fuhren sollen.

Obsah:

Obsah.....	1
1. Úvod.....	3
1.1. Aktuálnost porozvodových vztahů rodičů a dětí.....	3
1.2. Zdůvodnění volby.....	4
1.3. Cíle práce, specifický přínos.....	5
2. Teoretická část.....	6
2.1. Rodina.....	6
2.1.1. Význam rodiny.....	6
2.1.2. Rodina z hlediska historického vývoje.....	9
2.1.3. Funkce rodiny.....	14
2.1.4. Ochrana rodiny – zejména práv dítěte.....	16
2.1.5. Aktuální problémy české rodiny.....	17
2.2. Rozvod.....	18
2.2.1. Teoretické aspekty.....	18
2.2.2. Právní úprava.....	19
2.2.3. Jednotlivé přístupy rodičů.....	21
2.2.4. Úprava styku.....	23
2.2.5. Výživné.....	27
3. Praktická část.....	32
3.1. Cíl a předmět výzkumu.....	32
3.1.1. Metodika a charakteristika zkoumaného vzorku.....	33
3.2. Základní informace o uzavírání sňatků a o rozvodech ...	34
3.2.1. Počet uzavřených manželství.....	34
3.2.2. Věková kategorie rozvádějících se.....	35
3.2.3. První příznaky manželské krize.....	36
3.2.4. Nejčastější důvody rozchodů.....	38
3.2.5. Počty rozvodů.....	40
3.2.6. Počet rozvodů v závisl. na velikosti obce.....	41
3.2.7. Počet rozvodů v závislosti na dosaženém vzdělání.....	42
3.2.8. Počet rozvodů v závislosti na prac. poměru ...	43

3.2.9. Ekonomické postižení rozvodem.....	44
3.2.10. Nutnost změny zaměstnání v důsledku rozvodu.....	45
3.2.11. Zdravotní potíže v souvislosti s rozvodem.....	46
3.3. Obecné informace o počtu dětí.....	47
3.3.1. Vyjádření počtu dětí v rodinách.....	47
3.3.2. Komu jsou děti nejčastěji svěřovány do péče.....	48
3.4. Výživné.....	49
3.4.1. Způsoby hrazení výživného.....	49
3.4.2. Způsob hrazení výživného v závislosti na vzdělání.....	50
3.4.3. Způsob hrazení výživného v závislosti na pracovním poměru.....	51
3.4.4. Způsob hrazení výživného v závislosti na velikosti obce.....	52
3.4.5. Důvody nehrazení výživného.....	53
3.5. Styk rodiče s dítětem.....	54
3.5.1. Četnost soudních úprav styku rodiče s dítětem.....	54
3.5.2. Dodržování styku.....	55
3.5.3. Dodržování styku v závislosti na vzdělání.....	56
3.5.4. Dodržování styku v závislosti na pracovním poměru.....	57
3.5.5. Dodržování styku v závislosti na vzdálenosti místa bydliště.....	58
3.5.6. Důvody neuskutečňování styku.....	59
4. Závěr.....	60
4.1. Vyhodnocení hypotéz.....	60
4.2. Závěrečné shrnutí.....	62
5. Seznam literatury.....	64
6. Seznam příloh.....	65

1. Úvod

1.1. Aktuálnost porozvodových vztahů rodičů a dětí

Pracuji na městském úřadu, na oddělení sociálně-právní ochrany. S problematikou porozvodových vztahů se při své práci setkávám denně.

Zásadně platí, že místem pro poradenskou pomoc či terapii v případech manželských konfliktů a rozvratů jsou manželské a předmanželské poradny, které dnes již pracují v každém větším městě. Rozvody jsou dnes však natolik obecným jevem, že psycholog v dětské poradně musí počítat s tím, že se otázkám spojených s rozvody nevyhne, ba naopak, bude se s nimi setkávat dnes a denně.

Při výkonu své profese přicházejí do styku s rozvodem nejen sociální pracovníci, psychologové, ale i soudci, pediatři a jiní specialisté. Všichni se snaží svým specifickým zaměřením přispět ke zmírnění důsledků rozvodu a jeho vlivu na děti.

Jedním z nejdůležitějších úkolů těchto profesí je odstraňování nepřátelství rodičů, protože je všeobecně známo, že dítě si docela dobře zvykne žít ve dvou různých světech, pokud se mu ale nepřátelsky nemíchají. Pokračující nepřátelství rodičů vyvolává totiž v dětech zcela zákonitě silné citové napětí, které je pak úrodnou půdou pro neurotické potíže, poruchy chování a jiné nepříznivé komplikace ve vývoji jeho osobnosti.

1.2. Zdůvodnění volby tématu

Vztahy rodičů a dětí po rozvodu manželství, je téma, které je mi velmi blízké. Domnívám se, že toto téma je zajímavé a stále aktuální. Ve své práci bych chtěla věnovat pozornost níže popsaným oblastem a tématům.

V teoretické části se zaměřit především na rodinu, její význam pro zdárný vývoj a zdárnou výchovu dítěte. Chtěla bych upozornit na důležitost rodinných vztahů mající vliv na budoucí život dítěte. Rovněž pak upozornit na samotnou podstatu rozvodu a vztahů s ním souvisejících. Zejména pak na to, jaký má rozvod rodičů dopad na jejich děti a jak by měli rodiče správně postupovat, aby jejich potomci nenesli negativní následky nesprávného počínání rodičů po celý život.

V praktické části provedu výzkum, při kterém se pokusím analyzovat porozvodové vztahy v regionu Nový Bor. Při tomto zkoumání budu porovnávat dvě časová období roků 1995 a Tato část práce bude rozdělena na určité úseky, které postupně budou zkoumat rozvodovost v regionu, obecné údaje o počtech dětí v rodinách, hrazení výživného a dodržování styku rodiče s dítětem.

V závěru práce vyhodnotím jednotlivé hypotézy a případně nabídnu možná opatření ke zlepšení porozvodové péče.

1.3. Cíle práce, specifický přínos

Ve své bakalářské práci jsem si vytyčila porovnávat období roků 1997 a 2002. Budu zjišťovat, zda se v průběhu tohoto časového období porozvodové vztahy rodičů a dětí nějak mění, zda vůbec k nějaké výrazné změně došlo. Dále bych chtěla analyzovat kvalitu a rizika dalších vztahů mezi rodiči a dětmi po rozvodu manželství se zřetelem k situaci v novoborském regionu. Chtěla bych se zaměřit na to, zda hraje nějakou roli v těchto vztazích pohlaví, dosažené vzdělání, místo bydliště, povolání, vzdálenost mezi bydlištěm dítěte a rodiče.

Touto prací bych chtěla částečně zmapovat porozvodové vztahy v regionu, ale hlavně bych se chtěla pokusit o vyzdvihnutí dobře fungující rodiny, jejíž péče je tak důležitá pro následný vývoj a život dítěte. Zároveň připomenout, že rozvod má sice zamezit nesouladu a těžkým konfliktům mezi manželi, má ukončit problematické spoluzití a umožnit další perspektivy, ale ne vždy se tyto předpoklady naplní. Pozitivní změny se neobjeví, naopak dochází k další frustraci, stresu a konfliktům i v době po rozvodu, což nejvíce negativně působí na celkové zdraví dětí. Proto by rodiče měli pečlivě zvažovat důvody, které k rozvodu vedou a pokud je toto řešení nevyhnutelné, snažit se situaci zvládat co nejcitlivěji ve vztahu k dětem.

Teoretická část

1.2. Rodina

2.1.1. Význam rodiny

Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat pro život. Ovlivňuje vývoj dítěte v těch nejdůležitějších, nejcitlivějších fázích. Je modelem mezilidských vztahů, který si dítě ponese dál do života a jímž bude poměřovat všechny vztahy další, do nichž samo vstoupí. Především by ale měla znamenat pro dítě základní životní jistotu.

Rodina však není jediným činitelem, který může svým působením ovlivňovat dítě samotné. Postupně, v průběhu vývoje dítěte, se připojuje škola, přátelé, zaměstnání atd. Ale rodina má mezi všemi přece jen jedinečné výsadní postavení.

Matoušek říká: „Rodina odedávna a především existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Reprodukují člověka nejen jako živočicha, zprostředkuje mu vrůstání do jeho kultury a společnosti. Rodina kromě toho propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouta solidarity.“

Rodina je prvním a dosti závazným modelem společností, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává – sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde.“¹

1. Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 1997, str. 8.

Rodinu v neposlední řadě tvoří domov. Již v prvním roce života dítěte se jeho citové vazby soustřeďují na „mateřské osoby, jež jsou v jeho blízkosti. V pozdějším věku se ale jeho citové a společenské vazby rozšiřují, diferencují, ale také integrují ve větší celky. Dítě postupně dospěje k představě rodiny a domova.

Matoušek upřesňuje: „ Dítě poznává nejen vztah matky k sobě a otce k sobě, ale i vztah těchto dvou blízkých osob k sobě navzájem. Je to vlastně podmínka k tomu, aby si mohlo uvědomit svou vlastní osobu, svou vlastní svébytnost, své vlastní já. Psychologická zkoumání totiž ukázala, že vědomí vlastního „já“ se nevytváří jen ve vztahu „já“ a „ty“, nýbrž že je k tomu třeba ještě někoho třetího – tedy „já“, „ty“ a „ještě on/ona“. A je-li ještě někdo čtvrtý a pátý, je to jen k dobrému. Jen jich nesmí být pro dítě nepřehledná řada s nepřehlednými funkcemi, jako je tomu třeba v dětském domově nebo v rodině, která je průchodním tunelem pro mnoho „známých“ a nikoho „vlastního“.“²

Rodina své potomstvo především ochraňuje, učí, vzdělává a přepravuje na život. Samozřejmě mluvíme o zdravé a dobře fungující rodině.

Hlavní rysy zdravé rodiny postupně popisuje ve své knize Dunovský takto:

„ a/ Vysoký stupeň soudržnosti a spolupráce v rodině a to mezi všemi členy navzájem.

b/ Emočně pozitivní vztahy, vztahy, které umožňují poskytování i přijímání vzájemné sociální opory a z toho plynoucí životní jistotu.

c/ Otevřenou, upřímnou a srozumitelnou komunikaci mezi členy rodiny.

d/ Vzájemný respekt všech členů navzájem.

e/ Proměnlivou dělbu rolí, při které se respektuje zralost i zájmy jednotlivých členů.

2. Tamtéž, str. 17

f/ Dynamiku vztahů, která se projevuje v postupných změnách rolí i postojů, plynoucích z vývoje dětí. Snižuje se riziko adolescenčních krizí a konfliktů, které mnohdy narušují stabilitu rodin.

g/ Schopnost i dovednost rodiny překonávat zátěžové a konfliktní situace.

h/ Opora rodiny v širším sociálním zázemí (širší rodina, přátelské vazby s jinými rodinami aj.)³

Všechny tyto rysy by měla rodina splňovat, protože pro dítě je modelem mezilidských vztahů, které si dítě ponese dál do života a jímž bude poměřovat všechny další vztahy, do nichž samo vstoupí.

3. Dunovský, J.: Sociální pediatrie. Grada, Praha 1999, str. 90

2.1.2. Rodina z hlediska historického vývoje

V této kapitole bych se chtěla vrátit do některých etap historie a nastínit tak stručně, jakými změnami rodina procházela.

Matoušek popisuje, že již v prvních informacích pocházejících z mladší doby kamenné, které lze studovat prostřednictvím archeologie, jsou doloženy způsoby života lidí z této doby. Tito lidé se většinou sdružovali ve skupinkách pokrevně spřízněných nebo jejich společnost mohla být klanová. Tato možnost je odvozena z tzv. necivilizovaných společností, které přetrvaly do nedávné doby. V tomto klanovém uspořádání byly zakázány jisté druhy sňatků a klan byl řízen radou starších. Rodina patří mezi nejmenší jednotku lidské organizace, existovala ve všech společenstvích, předpokládá se tedy, že tomu tak bylo i v době kamenné.¹

Z archeologických výzkumů z období čtvrtohor se dozvídáme o prvotní starobylé kultuře člověka. Důkazy hovoří o rozvinutých sociálních vztazích uprostřed tlup.² Např. péče o nemocné a postižené, pohřeb doprovázený květinami, uctívání jeskynního medvěda a jiné.³ Velký zlom pak znamenal vývoj řeči, s jejímž šířením docházelo k rozvoji člověka po všech stránkách. Vznikala sídliště primitivních chat a stanů z klacků, kostí a zvířecích kůží. Rychleji rostla i populace. Zvýšená byla i péče o děti, poučování a výchova, na které se zpočátku podílely jen ženy.⁴

Matoušek se odkazoval na Malinowského, který svými výzkumy v Melanésii dokázal, že i v případě, kdy není známo,

1. Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 1997. str. 14

2. Fejfar, O. Zkamenělá minulost. Praha: Albatros, 1989. str. 269

3. Tamtéž, str. 272

4. Tamtéž, str. 274

kdo je biologickým otcem dítěte, se lidé této společnosti rozdělují do rodin jen ztěží. Otec se pak staral o zajištění potravy.

Počet dětí začal stoupat v dobách, kdy se rodiny přestaly stěhovat z místa na místo a začaly se usazovat.⁵

Platí zde pak pevná pravidla, ke které rodině dítě patří, přestože nemusí být znám skutečný otec dítěte. Tuto roli pak zastává např. strýc. Další dohady se pak vedly kolem toho, kdo rodinu vedl – zda matka, či otec. Jasně bylo i to, že matka mívala zpravidla jen jedno dítě, protože při přesunech z jednoho místa na druhé (za obživou) musela nosit nejen dítě, ale i majetek rodiny, další dítě by pak unesla jen ztěží.

Řecká společnost – asi 8.-7. stol. před n. l., v předklasickém Řecku, byla organizována podle širokých rodů. Rod pak tvořil soubor rodin vycházejících ze společného předka. Rodina byla přísně patriarchální. Ženy se s muži oddělovali při jídle, po něm si mohly k mužům přisednout a promlouvat s nimi. Ženy zastávaly obvyklé domácí práce. Muž mohl mít kromě své manželky i konkubinu a pokud mu manželka neporodila syna, mohl být uznán levoboček za legitimního potomka.⁶ V této době se hodně věřilo na kletby a svatba a narození prvního dítěte byly provázány rituály. Pokud dítě mělo nějakou vadu, mohl jej otec zavrhnout.⁷

V době klasického Řecka existovaly menší městské státy, kde byl větší počet žen než mužů. Nejmenší jednotkou této společnosti byl ikos, což byla domácnost s domem a půdou. Dědické právo upřednostňovalo, že po smrti otce připadla domácnost na nejstaršího syna, či na jiného blízkého příbuzného. V nejhorším případě připadl majetek na dceru, která se však musela provdat za nejbližšího mužského příbuzného svého zemřelého otce. Muž byl ke sňatku nucen. Žena měla v rodině

5. Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 1997. str. 14

6. Tamtéž, str. 15

7. Tamtéž, str. 16

podřízené postavení, většinou měla i vyhrazené místo v domě, kde se mohla pohybovat. Žena se mohla vzdělávat, ale jen omezeně v okruhu svých ženských přítelkyň. Vdaná žena pak pečovala o řádný chod své domácnosti. Muž se doma zdržoval jen velmi málo. Počet sexuálních styků byl mužům doporučen zákonodárcem, aby bylo pojištěno narození legitimního mužského dědice. Opět se muž mohl stýkat s konkubínami a jinochy.⁸

Dítě bylo považováno za plnoprávnou bytost až po té, co dostalo jméno, u chlapce to bylo většinou jméno po dědečkovi ze strany otce. Velikost rodiny se mohla regulovat jednak potraty, jednak odkládáním dětí do košíků. Takto odložené dítě buď nepřežilo, nebo bylo nalezeno. Pokud tedy bylo nalezeno, mohlo se stát otrokem dotyčného, který dítě našel. Když odložené dítě našla bezdětná žena, mohl ho její muž uznat za svého potomka. V rodině pak nebyl rozdíl mezi postavením vlastního dítěte a nalezeného dítěte.⁹

Ve starověké Spartě zůstávali chlapci v otcovském domě pod dozorem matky do sedmi let. Po té museli dům opustit a byli zařazeni do oddílů, kde pak žili a stravovali se společně. Výchovu ve Spartě vedl stát. Cílem výchovy bylo vypěstování poslušnosti a disciplíny, jelikož z těchto chlapců byli vychováváni bojovníci. Čtení, psaní a jiné vědy se braly spíše okrajově.¹⁰

Dospělí Sparťané /muži/ nesměli obědvat doma. Odevzdávali do společného určité množství potravin a každý se pak v určitou hodinu dostavil ke společnému obědu. Děti mohly být tomuto obědu přítomny (dojídaly pak zbytky jídel).¹¹

8. Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon 1997. str. 16

9. Tamtéž, str. 17

10. Pravdová, M., Michovský, V. Starověké Řecko. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. str. 60

11. Tamtéž. str. 66

Otec ve Spartě nerozhodoval o tom, zda jeho novorozené dítě bude žít a bude vychovááno. Rozhodovali o tom členové fyl-jimi bylo dítě prohlédnuto a pokud bylo dobře rostlé a silné, bylo uznáno, že je ho možné vychovat. V opačném případě bylo dítě odneseno na strž.¹²

Ve starověkém Římě byl hlavou rodiny otec a jeho moc nebyla ničím omezena. Rodinu tvořilo větší množství lidí (synové, jejich ženy i neprovdané dcery). Otec měl tedy různá výsadní práva. Mohl své děti prodat do otroctví nebo je zabít. Př. – otec zabil svoji dceru za to, že se prohřešila tím, že její vyvolený byl zabit v boji a ona nad ním truchlila. Tento čin nemohl nikdo dle tehdejších zákonů odsoudit, jelikož otec tak využil svého zákonného práva.¹³

Římské obyvatelstvo bylo složeno ze tří set rodů. Členové těchto rodů pak vlastnili společnou půdu, slavili společné náboženské svátky a měli společná pohřebiště. Společné jméno ukazovalo na příslušnost k rodu (Římané měli tři jména). V čele rodu stal stařešina (ten byl v pozdější době volen většinou z jedné rodiny téhož rodu). Deset rodů pak tvořilo kurii, deset kurií pak tribui.¹⁴ V době krize římské republiky se měnilo postavení rodiny i žen. Jsou zmínky o tom, že nemajetné ženy měly své zaměstnání – např. švadleny, porodní báby, kojné atd., majetné ženy pak nepracovaly. Římské ženy se mohly prosazovat v politice.¹⁵

Rodina středověku, slovanská rodina, byla patriarchální. Význační mužové mohli mít i více žen.¹⁶ Nejvlivnější ideologii evropského středověku bylo křesťanství. V rodině měla fungovat

12. Tamtéž, str. 69

13. Pravdová, M., Michovský, V. Starověký Řím. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974. str. 26

14. Tamtéž, str. 27

15. Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 1997. str.

16. Tamtéž, str. 19

vzájemná služebnost a úcta. Hlavním úkolem rodiny z hlediska křesťanského bylo plodit děti. Antikoncepce a jiné regulace počtu dětí byly hříšné. Středověká společnost byla více zemědělská, to určovalo i podobu rodiny. Pokud nastalo nepříznivé klima, hrozil hladomor a epidemie. Také zde přetrvával zvyk odkládat přebytečné děti. Byly zřizovány nalezince, ve kterých většina dětí umírala hladem a nemocemi. Rodina byla výrobní jednotkou, děti se na své povolání připravovaly nejen ve svých rodinách, ale převážně v cizích rodinách. Ke sňatku poddaných byl potřebný souhlas vrchnosti, v některých oblastech chudiny byly sňatky zakázány. V této době bylo běžné soužití širších rodin, tří generací. Velikost rodiny závisela na tom, kde rodina žila. Na venkově nebylo možné žít mimo svoji rodinu, ve městě to pak bylo možné jen u těch nejnižších vrstev. V rodině tedy pak žili tovaryši, učedníci i jiní pokrevní příbuzní. Dětství ve středověku trvalo velmi krátce, asi do osmi let. Pak dítě začínalo pracovat nebo šlo do učení. Takto se dítě již nikdy nemuselo se svými rodiči setkat. Mnoho žen umíralo po porodu. Muž měl tedy vedoucí postavení v rodině, žena pak podružné, jejich role byly značně oddělené, vůči nenarozeným, či čerstvě narozeným panovala značná necitelnost.¹⁷

17. tamtéž, str. 20

2.1.3. Funkce rodiny

Se změnami společenských podmínek se postupně měnily i funkce rodiny. Některé ustupovaly do pozadí nebo zcela zmizely, jiné nabývaly na závažnosti. V současné době určuje místo rodiny ve společnosti několik základních funkcí.

Dunovský je popisuje takto:

„a/ biologicko-reprodukční funkce

Má zabezpečovat udržení života početím a narozením nového člověka. Někdy se ovšem označuje jako sexuální funkce, naznačujíc současně oddělení sexuálních aktivit „ pro radost“ od sexuálních aktivit „ pro reprodukci“. V podstatě tu však vztah muže a ženy nachází svůj vlastní smysl. Vznikne-li z něj nový jedinec, pak zde nachází svou genetickou výbavu.“¹

„b/ ekonomicko-zabezpečovací funkce

Ta se ovšem nevztahuje jen na dítě v rodině, vztahuje se na všechny její členy. V minulosti byla zvláště důležitá její výrobní složka, v současné době se stala rodina ve své převaze spotřební jednotkou, zcela závislou na výrobní činnosti společnosti. Ovšem i dnešní rodina si udržuje určité prvky výroby, za něž lze především pokládat vnitřní činnosti rodiny, vytvářející její hmotné zabezpečení (úklid, příprava stravy, nejrůznější domácí činnosti, které nejsou koníčkem, ale nutností).“²

„c/ funkce emocionální

Poněvadž životní jistoty moderní rodiny tkví více ve vnitřních vztazích než ve vnějších vazbách, stává se další funkce rodiny, zvláště významnou, zejména vzhledem ke zvýšené labilitě moderní rodiny, nespoutané tolik tlaky dřívějších společensko-ekonomických vztahů.

Emocionální funkce v rodině je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého, odpovědného, pro něhož citový vztah není

1. Dunovský, J.: Sociální pediatrie. Grada, Praha 1999, str. 92

2. Tamtéž. Str.92

něčím chvilkovým, ale trvalou bazí jistoty a citovým zázemím pro všechny její členy. Emocionalita se tak stává nejdůležitějším kohezivním faktorem rodiny, i když v nejposlednější době aspoň v některých kruzích vystupují v tomto směru opět faktory hmotné povahy.“³

„d/ funkce socializačně-výchovná

Pozitivní emocionální vztahy i celková atmosféra v rodině se tak stávají východiskem pro nejvýznamnější rodinnou funkci. Ta také zabezpečuje společenskou kontinuitu. Spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v jeho přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji a potřebách a požadavcích, jež nutno včas, náležitým způsobem a s plným zaujetím pro ně je uspokojovat, rozvíjet všechny jeho schopnosti a síly. Při tom vždy prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch, ochraňovat jej před nepříznivými situacemi a učit je, aby bylo samo schopno jim čelit a překonávat je.“⁴

3. Tamtéž. Str. 93

4. Tamtéž. Str. 93

2.1.4. Ochrana rodiny – zejména práv dítěte

Důležitostí rodiny a ochranou zejména práv dítěte se zabývá Úmluva o právech dítěte, která byla přijata v New Yorku 20. listopadu 1989. Pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost v souladu se svým článkem 49 odst. 2 dnem 6. února 1991.

V této úmluvě je zdůrazňováno mimo jiné, že státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, mají na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Spojených národů je uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech příslušníků lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě.¹ Dále jsou pamětlivy, že ve Všeobecné deklaraci lidských práv Spojené národy prohlásily, že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc, dále jsou přesvědčeny, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, majíce na zřeteli, že dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováváno v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů, a to zejména v duchu míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity.²

1. Úmluva o právech dítěte /Sdělení č. 104/1991 Sb./ -úvod

2. Tamtéž

2.1.5. Aktuální problémy české rodiny

Rodina je mikrosvět, vzorová společnost, ve které si dítě osvojuje základní vzorce chování, návyky, dovednosti. Poznává zde základní sociální a kulturní hodnoty a normy a vytváří se jejich hierarchii. Veškeré vztahy uvnitř rodiny a způsob výchovy budou pro něj základem, ze kterého bude vycházet, až si založí svou vlastní rodinu.

Proto určitě stojí za zmínku to, že v posledních stále více ubývá společně tráveného času rodičů s dětmi. Ubývá společných činností, vytrácejí se setkání kolem rodinného stolu, která napomáhají vytváření, rekonstruování a propojování individuálních životních historií a usnadňují zařazování vlastních zkušeností dítěte do kontextů zkušeností rodiny.¹

Mnohdy následně dochází až k situaci, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly, dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejích členů do společnosti - v takovém to případě již hovoříme o poruše rodiny.

Problémem také může být fakt, že je současná rodina ohrožována jak ekonomicky, tak i přeměnou hodnotové orientace, kdy se stává prioritou samostatnost až nezávislost, profesní kariéra, vlastní zájmy, úspěch a image i majetek obou rodičů, a tradiční rodinná schémata - matka, tvůrce rodinného zázemí, otec, zdroj bezpečí a hmotného zajištění - se stávají neakceptovanými.

1. Dunovský, J.: Sociální pediatrie. Grada, Praha 1999, str. 99

1.3. Rozvod

2.2.1. Teoretické aspekty

Vyvrcholením některých poruch v rodinách může být i rozvod, kdy jeho průběhem a jeho důsledky jsou ohroženy nejvíce děti. Rozvod manželství a rozpad rodiny má své aspekty etické, sociálně právní, emoční, ale také velmi důležité aspekty mentálně hygienické a obecně zdravotní.

Dunovský se zmiňuje o třech stádiích:

a/ Manželský (rodinný) nesoulad. Vzniká z více či méně podstatných rozporů, ve kterých se prokazuje snížená schopnost partnerů najít vhodné kompromisy a rozpora řešit. Tento manželský nesoulad, který je poměrně běžný a nebývá nikým „diagnostikován“, přechází v menší části případů ve stadium rozvratu.

b/ Manželský (rodinný) rozvrat. V rodinném rozvratu jde již o podstatnější postižení některé ze základních rodinných funkcí (emoční, ekonomické, výchovné). Rodinný rozvrat může být akutní nebo dlouhodobý. V některé ze svých fází může přejít v rozvod.

c/ Rozvod. Rozvod je tedy formálně právním ukončením manželského vztahu dvou jedinců, krajním řešením v procesu rozvratu manželství. Rozvod, na rozdíl od rozvratu manželství, je deklarován, a to tím, že je podán návrh na rozvod, a že proběhne rozvodové řízení, ukončené pravomocným rozhodnutím soudu. Do celého děje, který byl předtím pouze součástí rodinného života, vstupují tak úřední instituce, jako soudy, právníci, oddělení péče o dítě aj.¹

1. Dunovský, .: Sociální pediatrie. Grada, Praha 1999, str. 25

2.2.2. Právní úprava

Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže manželství je tak trvale a hluboce rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, bere při tom v úvahu příčiny rozvratu manželství.

Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.¹

Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý přispívat na jeho výživu.²

Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popř. střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.

Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu.

Při rozhodování o svěření dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného styku s nimi, a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče

1. JUDr. Holub, JUDr. H. Nová, Zákon č. 91/1998 Sb., o rodině a předpisy související, Praha 1998, str. 36

2. Tamtéž. Str. 46

dohodnout se na výchově s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.

Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě, dbal na jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.³

Zde je nutno opět připomenout Úmluvu o právech dítěte, která se zmiňuje o tom, že státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí být přitom nejlepší zájem dítěte.⁴ Stejně tak tyto státy uznávají právo dítěte odděleného od jednoho z rodičů udržovat s ním pravidelný kontakt, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.⁵

3. Tamtéž. Str.47

4. Úmluva o právech dítěte(Sdělení FMZM č.104/1991 Sb) čl. 9

5. Tamtéž

2.2.3. Jednotlivé přístupy rodičů

Každý rozvod je individuální, má svůj originální děj. Vždy ale je životní krizí pro dítě, vzbuzuje v něm mnoho nejistot, napětí, úzkostí. Ty je třeba uvolnit, odreagovat. Nejspolehlivěji tak lze učinit informovaností dítěte, aby vědělo, co se v rodině děje, aby to dovedlo pojmenovat, vysvětlit si.

Matějček přímo uvádí: „ Nevědomost chrání člověka jen nedokonale, pouze dočasně, otřes, který přichází později, je zpravidla závažnější než ten, který by vyvolalo poznání pravdy v pravý čas.“¹ Je ale nutné zdůraznit, že veškeré informace, které se dostanou dítěti, by neměly vést k očerňování jednoho rodiče druhým, popouzení proti druhému rodiči či uplácení dítěte. Při dodržování této zásady lze předpokládat, že i po rozvodu budou snazší vztahy rodičů a dětí.

Je třeba, aby si rodiče i po rozvodu zachovávali vědomí rodičovských úkolů a povinností. I zákon o rodině stanoví, že po rozvodu, stejně jako před ním jsou oba rodiče odpovědní za řádnou výchovu dítěte. Znamená to, že ani ten z bývalých manželů, který nemá dítě ve své péči, není z této odpovědnosti vyňat, i když má k jejímu plnění minimální předpoklady. Rodiče by měli mít na vědomí, že v naprosté většině případů je dítě potřebuje oba – či lépe řečeno, je pro ně přinejmenším velkou životní výhodou, jsou-li mi i po rozvodu oba rodiče zachováni. To je ovšem možné jen za předpokladu, že si oba rodiče sami zachovávají vědomí svého rodičovství.

Dítě velice posiluje, jestliže může své rodiče, i když se rozvedli, nadále pokládat za hodnotné lidi. Naopak, sebevědomí dítěte po rozvodu velice snižuje to, když při každé příležitosti musí vyslechnout, že otec byl darebák, prolhaný, sobecký, násilník atd., nebo jeho matka je hysterka, falešná, zrádná atd.²

1. Matějček, z.: Dítě a rodina. Praha. Státní pedagogické nakladatelství, 1992, str.157

2. Dunovský, J.: Sociální pediatrie. Grada, Praha 1999, str.216

Naše vlastní já je dalekosáhle ovlivněno obrazem, který máme o svých rodičích, i když s námi nežijí. Dítěti je možno vysvětlit, že se rodiče nesnášeli, že měli každý jinou povahu, že nemohli spolu žít – a to, že je trápilo. Rozešli se – ale dítě mají oba rádi. A mají dobré a ovšem i méně dobré vlastnosti, těch dobrých je však více.

Existuje někdy také neblahá praktika, se kterou se v jednání rodičů po rozvodu často setkáváme. Mají k ní spíše sklon ti, kdo nemají dítě trvale ve své péči. Snaží se dítěti vynahradit svou nepřítomnost a zaměňují uspokojování citových potřeb, za uspokojování potřeb materiálních. V podvědomí rodičů ještě přetrvává stará představa, že dítě musí mít více rádo toho, kdo mu působí více příjemností. Mít dítě na své straně, znamená podle této filozofie, kupovat mu nové a nové věci, překvapovat je novými hračkami, draze je oblékat – zkrátka rozmnožovat jeho vlastnictví. Proti tomu však rozhodně „mluví jeden psychologický poznatek, nyní již dobře ověřený – že se totiž citový vztah dítěte k dospělému vychovateli nezakládá v rozhodující míře na příjemnostech z vlastnictví, nýbrž především na pocitu bezpečí a jistoty, které dítě v přítomnosti toho dospělého získává. Při tom platí, že podplácení dítěte ze strany rozvedeného rodiče se tak nezřídka zákonitě mění ve vydírání toho rodiče dítětem.“³

Jestliže radíme nedoplácet a nekupovat si dítě, tím více doporučujeme nepodbízet se mu – neposluhovat, nestavět se do role sloužícího, ovládaného, poníženého. Tím totiž postižený rodič vládcovské postoje dítěte přímo provokuje.⁴

3. Tamtéž. Str. 216

4. Matějček, Z.: Dítě a rodina. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992, str. 162

2.2.4. Úprava styku

Při rozvodech manželů s dětmi stále ještě ve více než devadesáti procentech svěruje soud dítě do péče matky, o zbytek se dělí otcové s ostatními příbuznými a různými ne-rodinnými výchovnými institucemi. Otec může dostat dítě do své péče jen tehdy, když se prokáže, že matka je k výchově a péči o dítě mimořádně „neschopná“, zatímco on, je naopak mimořádně schopný“ a má k tomu i vnější dobré podmínky.

Avšak přece jen se v poslední době ozývají hlasy, že takhle by tomu být nemělo. Otcové se dobývají většího uznání ve funkci vychovatelů a pečovatelů a postoj soudu už také nebývá vždycky tak jednoznačný a přímočarý. Samozřejmě se jedná o ty dobré otce, kteří se skutečně chtějí starat o dítě, kterým na něm skutečně záleží. A takových otců bychom našli mnoho.¹

Matějček ve své knize připomíná: „Dělalo se mnoho pokusů s otci či se studenty medicíny první den jejich stáže na novorozeneckém oddělení a vždy se shodně prokázalo, že muži jsou vůči malému dítěti vybaveni týmiž mechanismy jako ženy. Staví se k němu stejným způsobem, dívají se na ně ze stejné vzdálenosti, mluví na ně vyšším hlasem atd. Při vší specifičnosti mužského přístupu k věci jsou tu stejně jako ženy představiteli lidského rodu, kterému moudrá Matka Příroda uložila, aby chránil své ohrožené potomstvo. Příroda si nemohla dovolit luxus pouhé mateřské lásky – ochranu lidskému potomstvu zajistila instinktivní výbavou obou pohlaví, žen i mužů.“²

Proto, ať už je dítě svěřeno do péče matky či otce, je vždy zapotřebí udržovat jeho kontakt s druhým rodičem.

1. Matějček, Z.: O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Portál, Praha 1994, str. 50

2. Matějček, Z.: Co děti nejvíce potřebují. Portál, Praha, str. 13

I Vágnerová připomíná zvýšená rizika neúplné rodiny. „Role osamělého rodiče je náročnější, a proto se zde mírně zvyšuje možnost, že rodina nebude schopna poskytovat dítěti podporu a všechny vzorce chování, jaké by potřebovalo. Mluví se o nedostatku otcovské autority a mužského vzoru chování.“³

Optimální formou styku je volné pokračování rodinného vztahu. Manželství se sice rozešlo, ale vztahy zůstaly zachovány, a nejsou-li zrovna intimní a vřelé, nejsou aspoň chladné a nepřátelské. Styk otce s dítětem se uskutečňuje po dohodě obou rodičů tak, aby to všem nejlépe vyhovovalo nebo přinejmenším, aby to nikomu z nich vážněji nepřekáželo. V takovém případě jsou časový rozsah a forma nepodstatné. Ostatně pak ani soud, ani orgán péče o dítě nemají příležitost zabývat se takovým případem. A poněvadž nedochází k těžkostem, nepředkládají je rodiče ani poradenským psychologům.⁴

Tam, kde se k dohodě nedospěje, je možné řešit situaci soudní cestou, kdy opět soud rozhoduje podle Zákona o rodině, který v § 27 udává:

„(1) Dohoda o styku rodičů s dítětem nepotřebuje schválení soudu.

(2) Soud však styk rodičů s dítětem upraví, vyžaduje-li to zájem na jeho výchově a poměry v rodině. Bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.

(3) Jestliže je to nutné v zájmu dítěte, soud styk dítěte s rodičem omezí nebo jej i zakáže.

(4) Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk s dítětem s prarodiči a sourozenci.“⁵

3. Vágnerová, M.: Psychologie pro pomáhající profese. Portál. Praha 2000, str.

4. Matějček, Z.: Dítě a rodina. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992, str. 166

5. Holub, M., Nová, H.: Zákon č.91/1998 Sb., o rodině a předpisy související. Praha 1998, str. 53, §27

Soud vždy pečlivě zvažuje jaká úprava styku (časové vymezení, určení prostředí atp.) odpovídá v konkrétním případě nejlépe skutečnosti, týkající se nezletilého dítěte i rodičů. K prvním patří např. věk a zdravotní stav dítěte, jeho citový vztah k rodiči, který je nemá ve své výchově, a k prostředí, v němž tento rodič žije, obvyklý denní režim nezl. dítěte, včetně rozvrhu jeho školních a jiných povinností, popř. i stanovisko nezletilého dítěte, které – vzhledem ke stupni duševní vyspělosti – si již vytváří přiměřené úsudky o svých vztazích k rodičům a k osobám, s nimiž rodiče žijí ve společné domácnosti, o svých potřebách apod. K druhým náleží např. osobní i rodinné poměry rodičů, vzájemný vztah rodičů a jejich časové a hospodářské možnosti (se zřetelem k pracovní době, čerpání dovolené, dopravnímu spojení apod.). Hodnocení těchto skutečností pomáhá i soudu k tomu, aby – především v souladu se zájmem dítěte – volil diferencovaným způsobem nejvhodnější úpravu styku rodiče a dítěte.⁶

6. Tamtéž. Str. 54

Za zmínku určitě stojí připomenout, že o úpravě výchovy a výživy dítěte, stejně jako o úpravě styku dítěte s rodičem rozhoduje soud. Pro toto řízení, podle Občanského soudního řádu, stanovuje dítěti kolizního opatrovníka, a tím je ve většině případů místně příslušný MěÚ, odbor soc.věcí, oddělení sociálně-právní ochrany. Ten dítě zastupuje při jednání u soudu, v souvislosti s tím činí potřebné návrhy a opatření, včetně odvolání proti rozhodnutí soudu v zájmu nezl. dětí.

Předpokladem kvalitního výkonu sociálně-právní ochrany je možnost získávání potřebných informací a údajů týkajících se dítěte, jeho rodičů, dalších osob odpovídajících za výchovu dítěte, prostředí, v němž dítě žije apod., též přímým, bezprostředním a osobním stykem zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany s dítětem a rodinou, popřípadě s prostředím, kde dítě žije, ale také ze sdělení dalších fyzických a právnických osob.

Způsobem získání informací jsou také sdělení jiných státních orgánů, zaměstnavatelů a dalších subjektů, kterým zákon ukládá povinnost na výzvu orgánů sociálně-právní ochrany sdělovat bezplatně údaje, které jsou třeba pro výkon sociálně-právní ochrany, pokud tomu nebrání jiné právní předpisy. Tím se respektuje ochrana dat, která jsou chráněna mlčenlivostí.¹

Stejně tak zavazuje zákon rodiče a další osoby odpovědné za výchovu dítěte spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany, sdělovat jim potřebné údaje a umožnit návštěvu zaměstnance orgánu sociálně-právní ochrany v bytě nebo v jiném prostředí, kde dítě žije. Oprávnění navštěvovat děti a rodiny s dětmi, jakož i povinnost rodičů a dalších osob za výchovu dítěte spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany je velmi důležité pro výkon sociálně-právní ochrany.²

1. JUDr. V. Novotná, JUDr. E. Burdová, JUDr. F. Brabenec, Zákon č. 359/1999 Sb. – o sociálně právní ochraně dětí, Praha: Linde 2000. §53

2. Tamtéž

2.2.5 Výživné

Jestliže rodiče spolu nežijí, ať proto, že jde o narušené manželství, nebo že rodiče nejsou manžely, jde o případ, kdy je soud povolán, aby upravil vyživovací povinnost rodičů. V takovém případě mohou také rodiče uzavřít dohodu o plnění vyživovací povinnosti, přičemž soud takovou dohodu pouze schvaluje, odpovídá-li zájmům dítěte. Právě ale jedním z bodů, na kterých se rozvádějící manželé ne vždy dokáží dohodnout, je placení výživného.

Výživným se rozumí uspokojování všech životních potřeb toho, komu má být poskytováno. Výživou dítěte je míněno opatřování všech životních potřeb pro jeho všestranný rozvoj po stránce fyzické i psychické. Každé dítě má právo na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, mravní a sociální rozvoj. Rodiče nesou za toto základní odpovědnost. Platit výživné na dítě soud zaváže samozřejmě toho z rodičů, kterému nebylo dítě svěřeno do výchovy.

Otázkou výživy nezpl. dětí se zabývá rovněž Úmluva o právech dítěte v čl.27, kde se praví:

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.
2. Rodiče nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nejsou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, v souladu s podmínkami daného státu a v rámci svých možností, činí potřebná opatření pro poskytování pomoci rodičům a jiným osobám, které se o dítě starají, k uskutečňování tohoto práva a v případě potřeby poskytují materiální pomoc a

podpůrné programy, zejména v oblasti zabezpečení potravin, šatstva a bydlení.

4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů nebo jiných osob, které nesou za dítě finanční odpovědnost, ať už na území státu, který je smluvní stranou úmluvy, nebo v zahraničí. Zejména v těch případech, kdy osoby, které nesou za dítě finanční odpovědnost, žijí v jiném státě než dítě, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují přístup k mezinárodním dohodám nebo uzavírání takových dohod a rovněž tak dosahují jiných odpovídajících dohod.“¹

„(1) Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou schopny samy se živit.

(2) Oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů.

(3) Při rozsahu jejich vyživovací povinnosti se přihlíží k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Žijí-li rodiče spolu, přihlédne se i k péči rodičů o společnou domácnost.“²

1. Úmluva o právech dítěte (Sdělení FMZM č. 104/1991 Sb.) čl.27

2. I. Holub, M., Nová, H.: Zákon č.91/1998 Sb., o rodině a předpisy související, Praha 1998, str. 180, §85

Výši výživného soud stanoví po té, když zjistí výši příjmů rodičů, kteří jsou povinni soudu své veškeré příjmy prokázat a předložit potřebné doklady pro zhodnocení jejich majetkových poměrů.

Pokud by tuto povinnost nesplnili, soud stanoví výživné z částky, která se započte jako patnáctinásobek životního minima, které je stanoveno podle zákona o životním minimu (zákon 463/1991 Sb.)

Zákon dokonce udává: „ Tam, kde to majetkové poměry povinného rodiče připouštějí, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor zabezpečujících zejména přípravu na budoucí povolání.“³

Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného soud zkoumá, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě, zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Pokud se například v případě otce, který je povinen poskytovat výživné svým dětem zjistí, že pobírá pouze minimální mzdu, je možné navrhnout soudu jako důkaz vyžádání zprávy úřadu práce v místě bydliště otce o tom, kolik činí průměrný příjem pracovníka dané kvalifikace a věku. Soud by pak vycházel při určení výživného z tohoto fiktivního příjmu.

Při zkoumání výše příjmu povinného si soud může kromě daňového přiznání vyžádat i např. peněžní deník podnikatele. Prostudováním těchto dokladů může soud zjistit, k jakým účelům podnikatel finanční prostředky využívá, zda si např. nekupuje luxusní automobily a přitom tvrdí, že nemá dostatek finančních prostředků na placení výživného pro své děti. Dítě má totiž právo podílet se na životní úrovni svých rodičů.

3. Tamtéž. Str. 191, § 85a, odst.2

Rodič, který má příjmy z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů, tedy např. podnikatel, je povinen soudu prokázat své příjmy, předložit podklady pro zhodnocení svých majetkových poměrů a umožnit soudu zjistit i další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštních předpisů.

Tam, kde to majetkové poměry povinného rodiče připouští, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor zabezpečující zejména přípravu na budoucí povolání. V takovém případě může soud stanovit určitou částku k placení běžného výživného a další částku, kterou je rodič povinen měsíčně poukazovat na vkladní knížku či účet dítěte.

Výživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou schopny se samy živit. Není tedy stanovena žádná věková hranice. Samozřejmě v případě sporu soud zkoumá, zda dítě např. řádně studuje, či zda má natolik vážné zdravotní problémy, že není schopno se samo živit. Výživné totiž nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy.

U výživného pro dítě může soud v případech hodných zvláštního zřetele rozhodnout o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti. Přitom soud učiní účinná opatření zaručující pravidelnou výplatu měsíčních splátek odpovídajících stanovenému výživnému. Tuto možnost je vhodné navrhnout soudu v případech, kdy např. rodič hodlá strávit několik let v daleké cizině a se zasiláním výživného by mohly nastat problémy.

Soud má i v budoucnosti možnost posuzovat spolehlivým způsobem potřebu změny úpravy výživy nezletilých dětí vzhledem ke změně poměrů. Rozhodnutí o výši výživného nikdy není konečné, při jakýchkoliv změnách v poměrech dětí či rodičů, je možné je znovu zvážit a pozměnit.

Pokud však dojde ke zrušení nebo snížení tohoto výživného za minulou dobu, spotřebované výživné se nevrací.

Je důležité zmínit se také o tom, že člověk, který řádně neplní svou vyživovací povinnost, dopouští se trestného činu.

Trestní zákon v § 213 přímo uvádí:

- „1. Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.
2. Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.
2. Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze.“⁴

Důležité je zvláštní ustanovení o účinné lítosti, neboť trestnost zanedbání povinné výživy zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a povinný dodatečně splnil svou vyživovací povinnost dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek. Řada dlužníků za situace hrozícího odsouzení peníze sežene a dlužné výživné oprávněnému raději zaplatí.

4. Doc. JUDr. Jiří Jelínek, CSc. - JUDr. Zdeněk Sovák, ; Trestní zákon č. 140/1961 Sb., § 213. Linde Praha a.s., 2003

3. Praktická část

3.1. Cíl a předmět výzkumu

V této části bych chtěla porovnat časová období roků 1997 a 2002. Cílem mé práce je zjistit, zda se v průběhu tohoto období porozvodové vztahy rodičů a dětí nějak změnilo. Dále bych se chtěla zaměřit na kvalitu těchto vztahů v závislosti na pohlaví, dosaženém vzdělání, na místě bydliště, na povolání a na vzdálenosti místa bydliště rodiče a dítěte.

Předmětem práce jsou rodiče a nezletilé děti po rozvodu manželství. Jejich vztahy, realizace následného styku rodiče s dítětem, řádné plnění vyživovací povinnosti.

Výzkumnou částí budou potvrzeny či vyvráceny hypotézy, které byly stanoveny.

1) Předpokládám, že většina rodičů se po rozvodu manželství nadále stýká se svými dětmi.

2) Předpokládám, že většina rodičů po rozvodu manželství řádně hradí výživné, které jim bylo stanoveno na jejich děti.

3.1.1. Metodika a charakteristika zkoumaného vzorku

Jako základní materiál pro výzkumné šetření mi posloužil Statistický bulletin, vydávaný Českým statistickým úřadem. V tomto bulletinu údaje vycházejí z celkového počtu obyvatel celého regionu Novoborsko. Z toho jsem čerpala informace týkající se počtu uzavřených manželství, věkovou kategorii rozvádějících se, počty rozvodů a jejich závislost na velikosti obce a údaje o počtu dětí v rodinách. Dá se říci, že tyto údaje tedy plně odpovídají situaci v novoborském regionu.

Pro další získání informací jsem použila spisovou dokumentaci, vedenou na oddělení sociálně-právní ochrany na MěÚ v Novém Boru, kde jsou evidovány všechny nezl. děti z rozvedených manželství. Z těchto spisů jsem vycházela při získání informací, týkajících se vyjádření počtu rozvodů v závislosti na dosaženém vzdělání a na pracovním poměru, dále komu jsou děti nejčastěji svěřovány do péče a četnosti soudních úprav styku rodiče s dítětem. Jedná se o počet dětí ve výši 3000. Zjištěné výsledky jsou tedy rovněž celkem přesné. V obou těchto částech výzkumu jsem porovnávala roky 1997 a 2002.

Dále jsem si zvolila vzorek 80 lidí, které jsem ve většině případů osobně kontaktovala. Pomocí ankety jsem zjišťovala první příznaky manželské krize, nejčastější důvody rozvodů, ekonomické poškození rozvodem, nutnost změny zaměstnání z důvodu rozvodu a s rozvodem související zdravotní potíže. Za použití vypracovaného dotazníku jsem se dozvěděla informace o způsobu hrazení výživného v závislosti na vzdělání, pracovním poměru, na velikosti obce, stejně tak o styku dítěte s rodičem. Vzhledem k malému počtu respondentů je nutné uvést, že čísla nebudou přesná vzhledem k celému regionu. U výsledků získaných pouze od respondentů jsou to informace aktuální v roce 2002.

3.2. Základní informace o uzavírání sňatků a o rozvodech

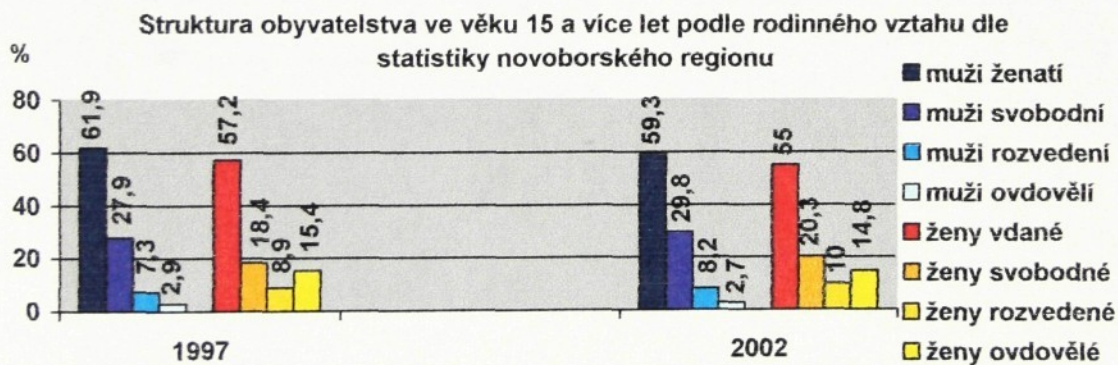
3.2.1. Počet uzavřených manželství

Manželství je podle zákona 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších úprav, trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem a jeho hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí.

Zákon uznává dva způsoby uzavření manželství – sňatek občanský a sňatek církevní. Oba způsoby jsou ekvivalentní, na rozdíl od dřívější praxe, kdy za legální manželství bylo považováno pouze takové, které vzniklo občanským sňatkem.

V novoborském regionu byla vždy dávana vysoká prestiž manželskému svazku, zásadně považovanému za jedinou „normální“ nebo „legální“ formu partnerského soužití muže a ženy.

Graf č. 1

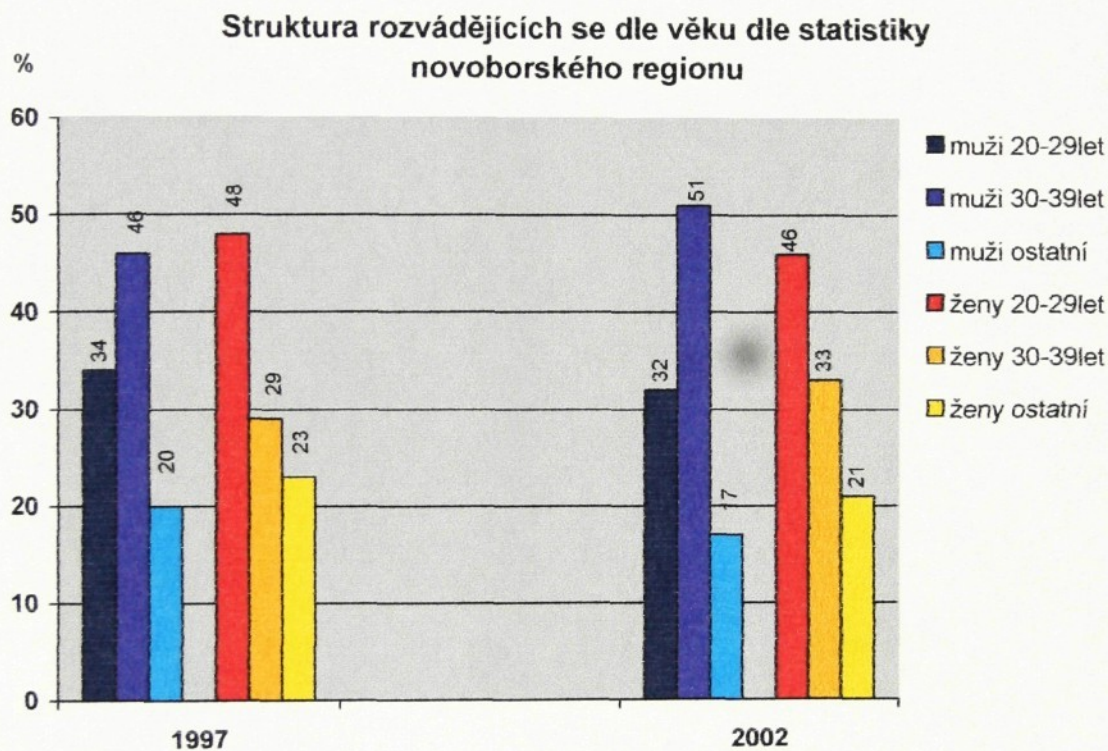
Tab. č. 1

Rodinný stav	1997		2002	
	Muži	ženy	muži	Ženy
Svobodní (é)	27,9%	18,4%	29,8%	20,3%
Ženatí (vdané)	61,9%	57,2%	59,3%	55,0%
Rozvedení (é)	7,3%	8,9%	8,2%	10,0%
Ovdovělí (é)	2,9%	15,4%	2,7%	14,8%

3.2.2. Věková kategorie rozváděcích se

Nejpočetnější věkovou kategorií rozváděcích se v roce 1997 představují ženy od 20 do 29 let (48,5%), muži od 30 do 39 let (46,1%). Tato věková hranice se mnoho nezměnila ani v roce 2002.

Graf. č. 2

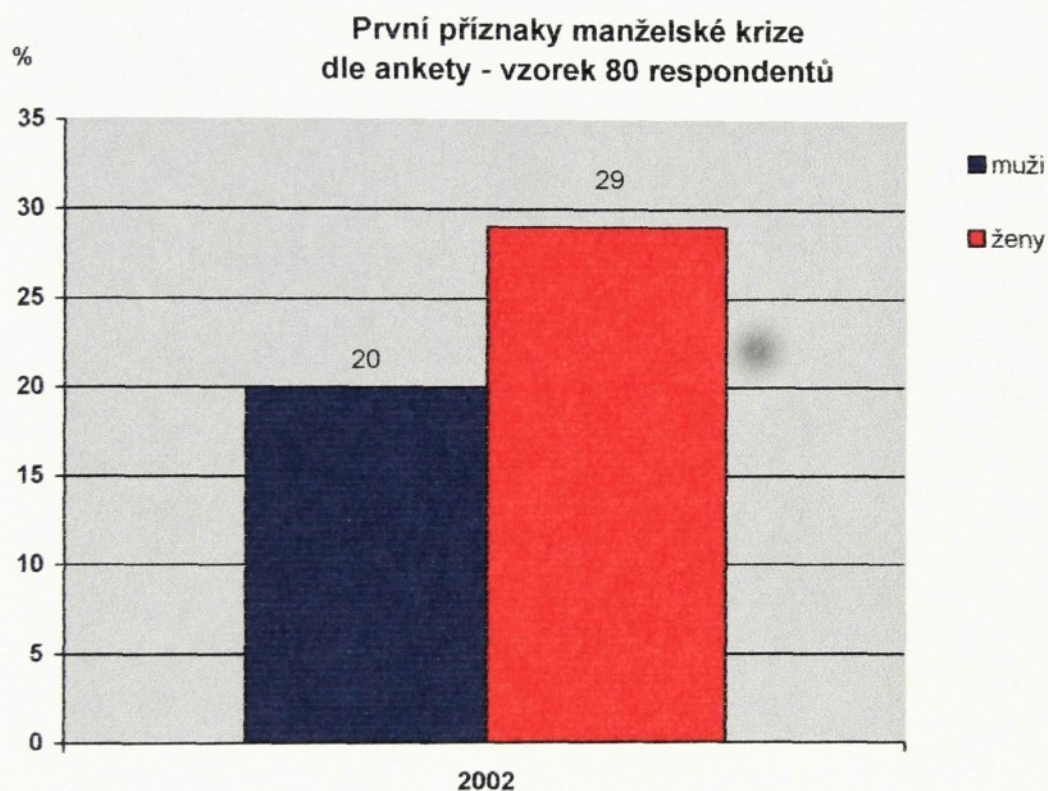
Tab. č. 2

	1997	2002
Muži 20-29 let	34 %	32 %
Muži 30-39 let	46 %	51 %
Muži ostatní	20 %	17 %
Ženy 20-29 let	48 %	46 %
Ženy 30-39 let	29 %	33 %
Ženy ostatní	23 %	21 %

3.2.3. První příznaky manželské krize

Téměř třetina žen 29% v roce 2002 uvádí, že první příznaky manželské krize, které vedly k rozvodu, se objevily již v prvním roce manželství. U mužů byly tyto příznaky pozorovány jen u 20% dotázaných.

Graf č.3

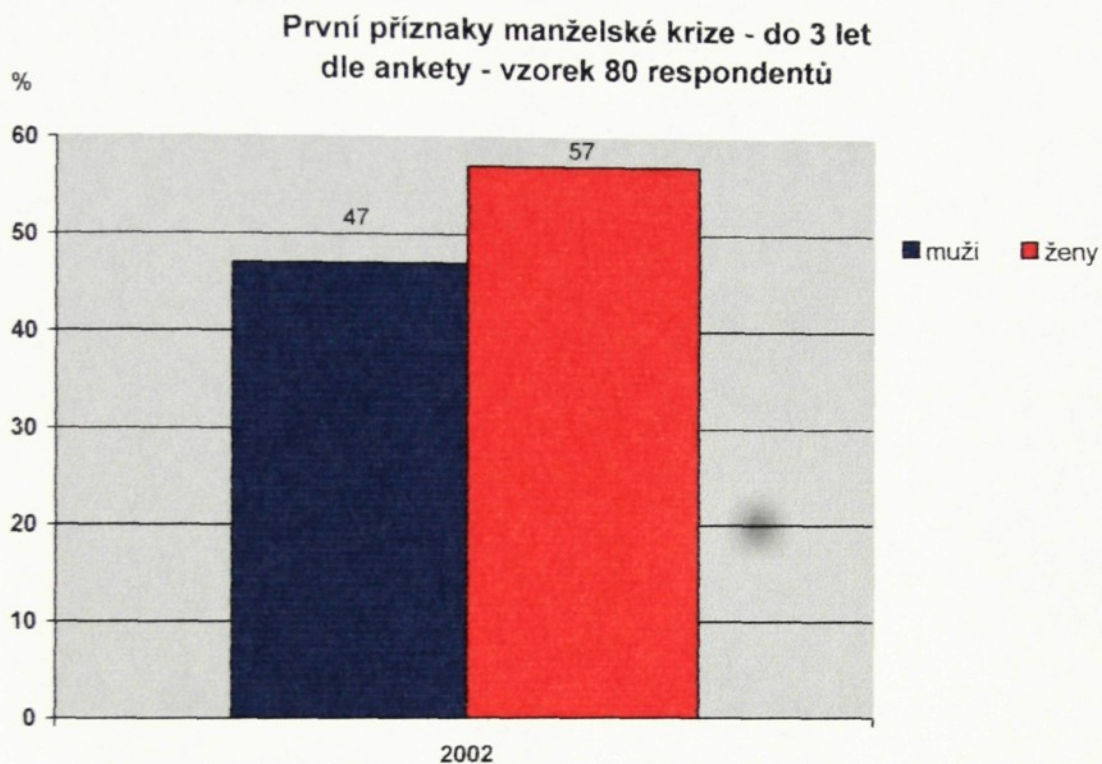

Tab. č.3

	2002
Muži	20%
Ženy	29%

Do tří let trvání manželství je uvádělo v roce 2002 celkem 57% žen, avšak jen 47% mužů. Vážná nespokojenost s manželstvím je tedy pociťována ženami zpravidla dříve než muži.

Graf č.4

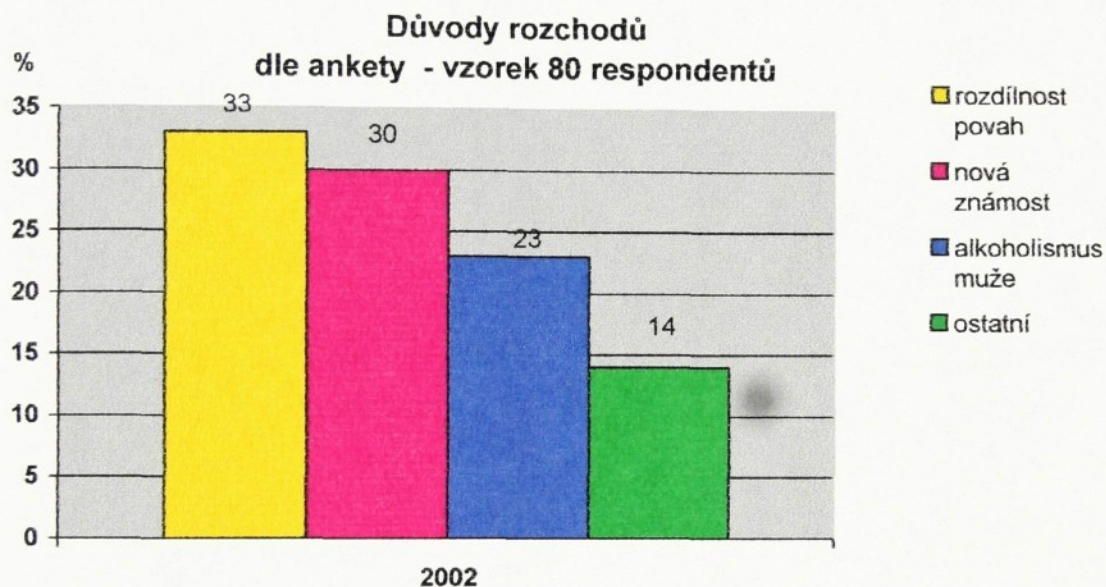
Tab. č.4

	2002
Muži	47%
Ženy	57%

3.2.4. Nejčastější důvody rozchodů

Ve zkoumaném roce jako nejčastější příčinu uvádějí muži i ženy rozdílnost povah a novou známost (čili nevěru) jednoho z partnerů; ženy pak navíc alkoholismus muže.

Graf č.5

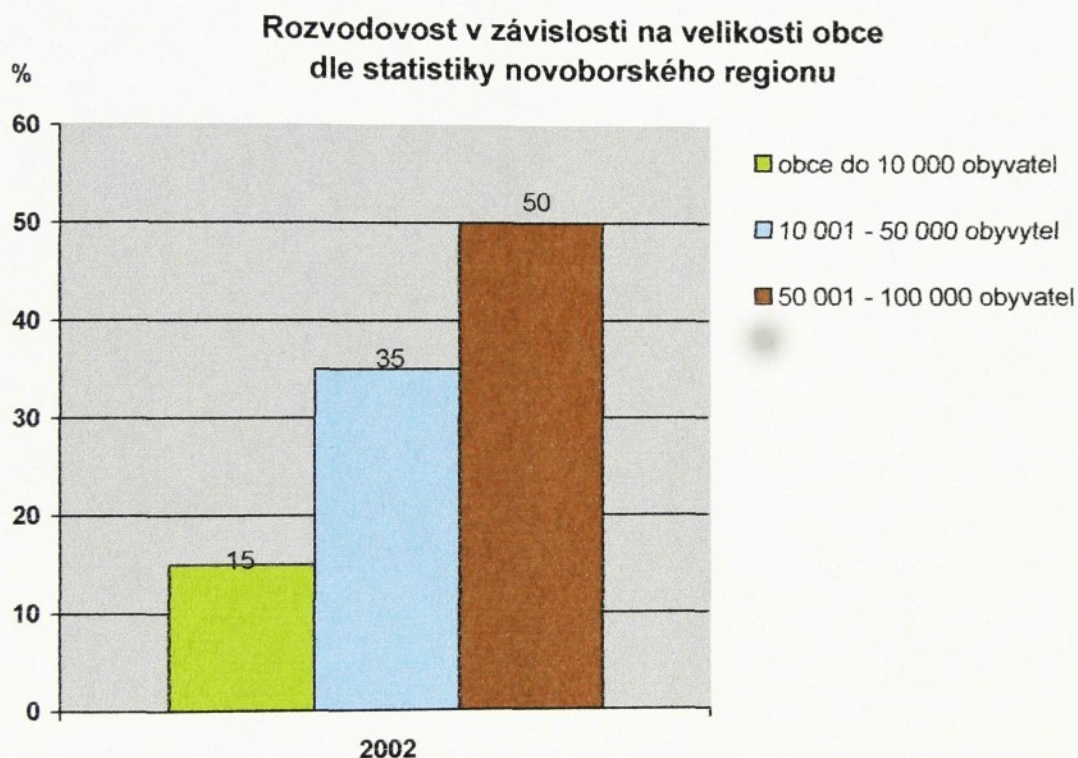

Tab. č. 5

	2002
Rozdílnost povah	33%
Nová známost	30%
Alkoholismus muže	23%
Ostatní	14%

Za zmínku stojí i porovnání příčin rozvodů v závislosti na velikosti obce, ve které žijí. Ze šetření vyplynulo, že převládala nevěra jako důvod rozchodu ve městech, naopak na vesnicích to byla, již výše uváděná, rozdílnost povah.

Graf č.6

Tab.č.6

Velikost obce	2002
Do 10 000 obyvatel	15 %
10 001 – 50 000	35 %
50 001 – 100 000	50 %

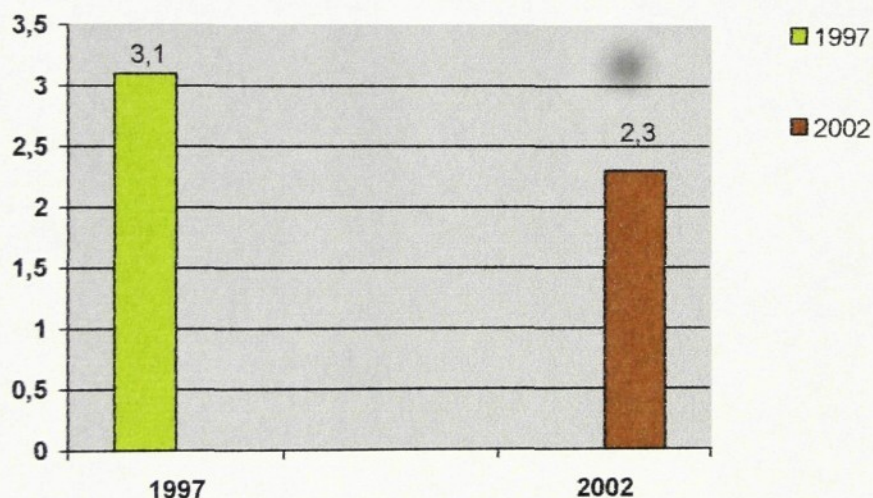
3.2.5. Počty rozvodů

Rozvodovost souvisí se sociálním prostředím manželství, které je tvořeno mnoha faktory. Zákon uznává dva způsoby zániku manželství: rozvod manželství soudem a úmrtím jednoho z manželů (případně prohlášením jednoho z manželů za mrtvého). V následujícím grafu jsou znázorněny pouze rozvody zaniklé soudním rozhodnutím.

Graf. č. 7

Hrubá míra rozvodovosti v roce 1997 a 2002 celkem, dle statistiky novorského regionu

/hrubá míra rozvodovosti = rozvody na 1000 obyvatel/

Tab. č. 7

Rok	Hrubá míra rozvodovosti
1995	3,1%
1999	2,3%

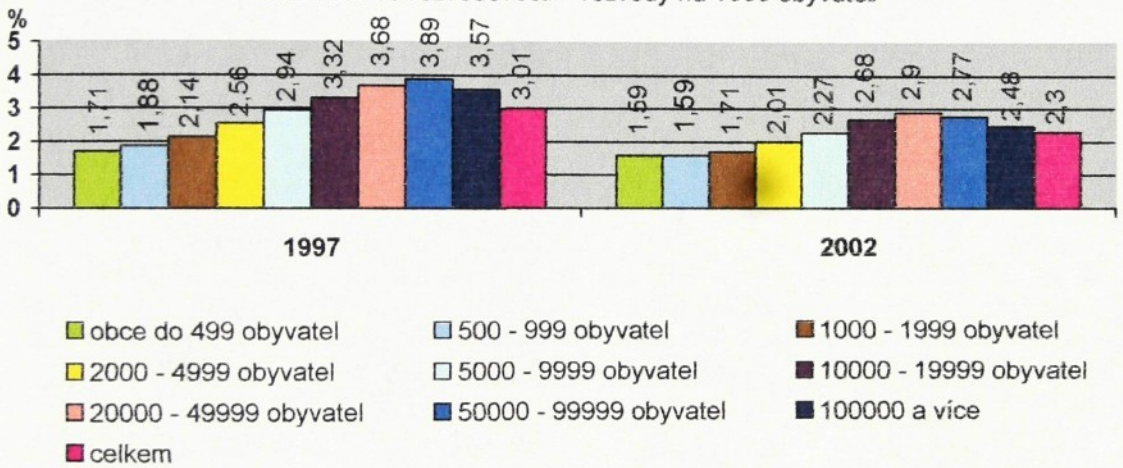
3.2.6. Počet rozvodů na velikosti obce

Sociální prostředí manželství je ovlivňováno mnoha faktory, jedním z nich je i velikost místa bydliště. Rozvodovost je stále nejnižší ve venkovském osídlení než ve velkých městech. Zejména v městech nad 50 000 obyvatel je velmi vysoká. Vyšší rozvodovost ve velkých městech je důsledek známých skutečností – nižší společenské kontroly, anonymity městského prostředí a také většího množství příležitostí k navázání nových kontaktů.

Graf.č.8

Hrubá míra rozvodovosti podle velikostních skupin obcí dle statistiky novoborského regionu

/hrubá míra rozvodovosti = rozvody na 1000 obyvatel/

Tab.č.8

Počet obyvatel	Hrubá míra rozvodovosti podle velikostních skupin obcí	
	1997	2002
Do 500	1,71 %	1,59 %
500 - 999	1,88 %	1,59 %
1000 - 1999	2,14 %	1,71 %
2000 - 4999	2,56 %	2,01 %
5000 - 9999	2,94 %	2,27 %
10000 - 19999	3,32 %	2,68 %
20000 - 49999	3,68 %	2,90 %
50000 - 99999	3,89 %	2,77 %
Nad 100000	3,57 %	2,48 %
Celkem	3,01 %	2,30 %

3.2.7. Počet rozvodů v závislosti na výši dosaženého vzdělání

V následujícím grafu je porovnáván počet rozvodů v závislosti na výši dosaženého vzdělání. Třídění obyvatelstva bylo použito podle: a) bez vzdělání a s nedokončeným základním vzděláním

b) základní vzdělání

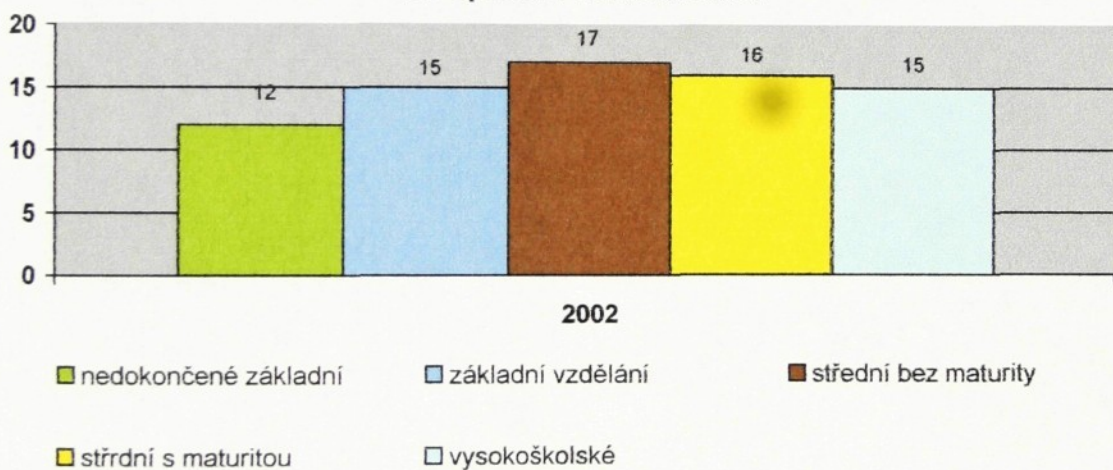
c) střední vzdělání bez maturity

d) střední vzdělání s maturitou

e) vysokoškolské vzdělání

Graf č. 9

Počet rozvodů v závislosti na výši dosaženého vzdělání dle spisové dokumentace

Tab. č. 9

Dosažené vzdělání	
Nedokončené základní	12%
Základní	15%
Střední bez maturity	17%
Střední s maturitou	16%
Vysokoškolské	15%

3.2.8. Počet rozvodů v závislosti na pracovním poměru

Na této stránce je vypracován graf zobrazující informace o počtu rozvodů v závislosti na pracovním poměru.

Třídění obyvatelstva proběhlo podle: a) zaměstnanec

b) soukromý podnikatel

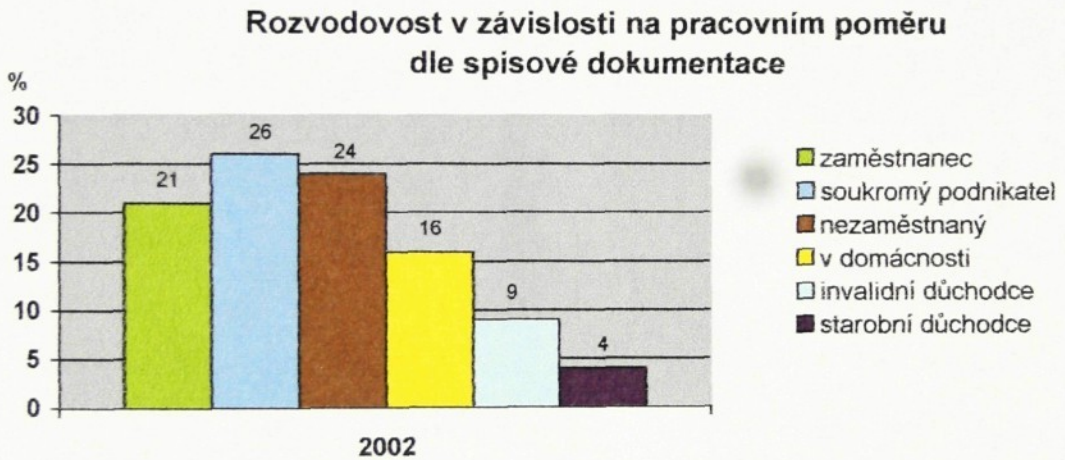
c) nezaměstnaný

d) v domácnosti

e) invalidní důchodce

f) starobní důchodce

Graf č.10

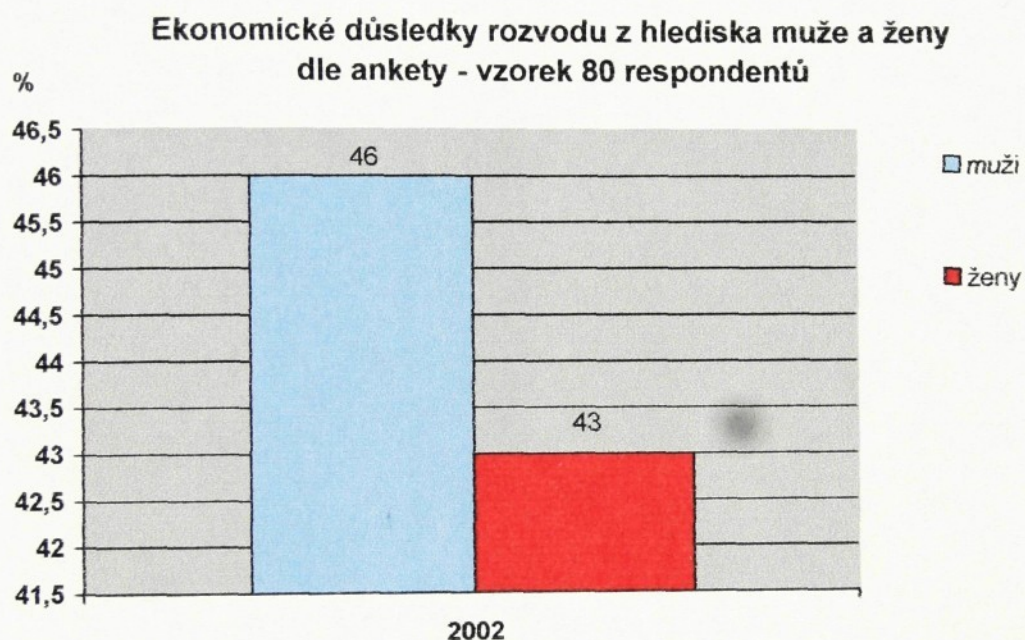
Tab.č.10

Pracovní poměr	Počet rozvodů
Zaměstnanec	21%
Soukromý podnikatel	26%
Nezaměstnaný	24%
V domácnosti	16%
Invalidní důchodce	9%
Starobní důchodce	4%

3.2.9. Ekonomické poškození rozvodem

V roce 2002 se muži cítili poškozeni ekonomicky ve 46% a ženy ve 43%. Z toho je patrné, že muži mají tendenci více své záležitosti srovnávat materiálně.

Graf č. 11

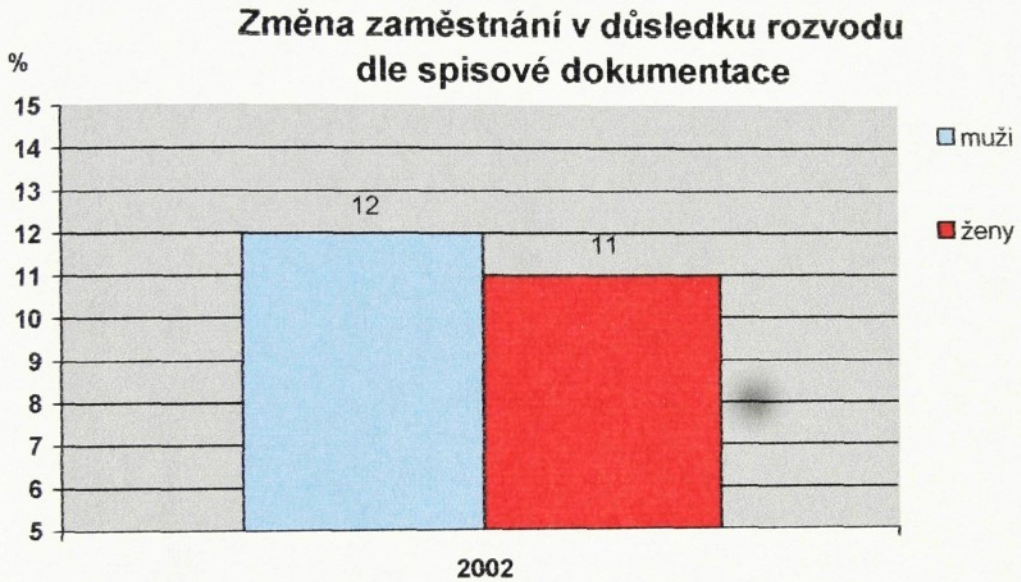
Tab.č. 11

	2002
Muži	46 %
Ženy	43 %

3.2.10. Nutnost změny zaměstnání v důsledku rozvodu

Zde je patrné, že rozvod manželství může zasáhnout i do povolání. V roce 2002 uvádělo nutnost změny zaměstnání v důsledku rozvodu manželství 12% mužů a 11% žen.

Graf. č. 12

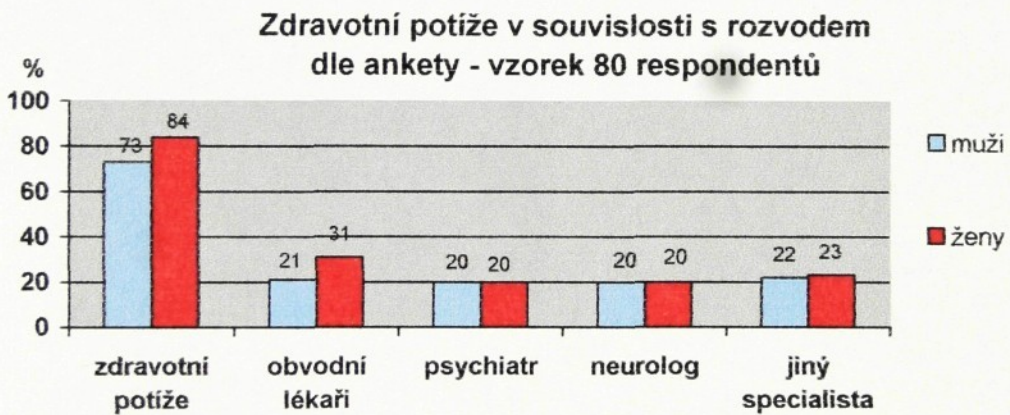
Tab. č. 12

	2002
Muži	12 %
Ženy	11 %

3.2.11. Zdravotní potíže v souvislosti s rozvodem

Je samozřejmé, že rozvod manželství zasáhne, zejména psychiku každého z partnerů. To následně může i k dalším fyzickým onemocněním. Zdravotní potíže v souvislosti s rozvodem (většinou neurotického rázu) udává 84% žen a 73% mužů, přičemž lékaře (zpravidla více než jednoho) muselo navštěvovat 31% žen a 21% mužů. Převažují návštěvy u obvodních lékařů, ale kolem 20% žen i mužů uvádí i návštěvy u psychiatra, stejné procento u neurologa a o něco málo vyšší procento u jiného specialisty.

Graf č.13

Tab.č.13

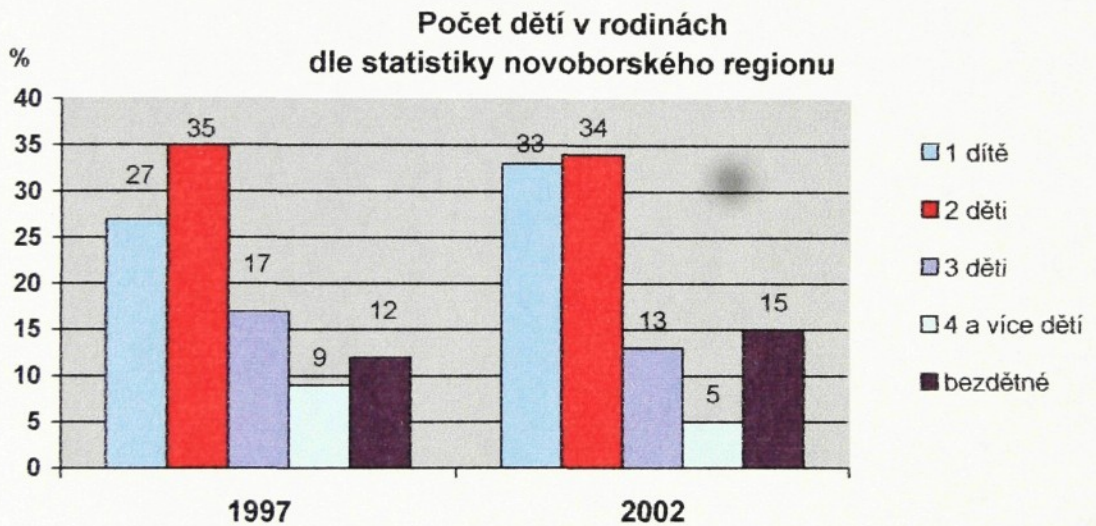
	Muži	Ženy
Zdravotní potíže	73 %	84 %
Návštěva obvodního lékaře	21 %	31 %
Návštěva psychiatra	20 %	20 %
Návštěva neurologa	20 %	20 %
Návštěva specialistů	22 %	23 %

3.3. Obecné informace o počtu dětí

3.3.1. Vyjádření počtu dětí v rodinách

Je obecně známé, že převažují rodiny s dvěma dětmi. Toto nám potvrdil i náš výzkum. Na druhém místě jsou to rodiny s jedním dítětem, na třetím pak rodiny s třemi dětmi, dále jsou to rodiny bezdětné a na konci řady pak rodiny s vyšším počtem dětí jak tři.

Graf č.14

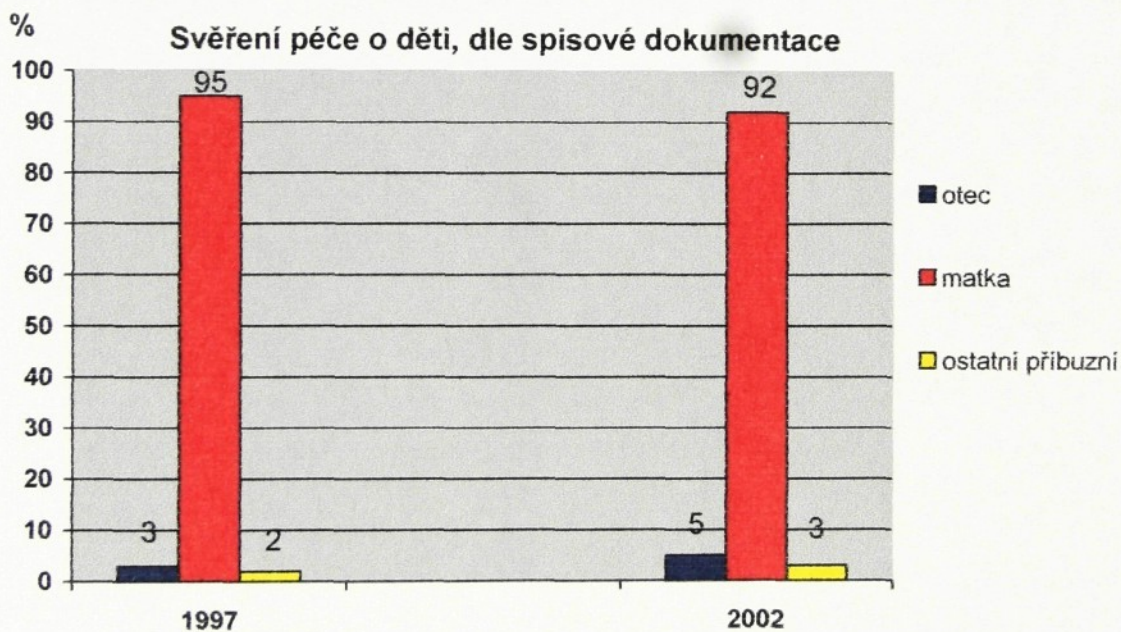
Tab.č.14

Počet dětí v rodinách	Počet dětí v roce 1997	Počet dětí v roce 2002
2 děti	35%	33%
1 dítě	27%	34%
3 děti	17%	13%
4 a více dětí	12%	5%
bezdětné	9%	15%

3.3.2. Komu jsou děti nejčastěji svěřovány do péče

Při rozvodech manželů s dětmi stále ještě ve více než devadesáti procentech svěřuje soud dítě do péče matky, o zbytek se dělí otcové s ostatními příbuznými a různými ne-rodinnými výchovnými institucemi. Novoborský region není výjimkou. Otec může dostat dítě do své péče jen tehdy, když se prokáže, že matka je k výchově a péči o dítě mimořádně „neschopná“, zatímco on, je naopak „mimořádně schopný“ a má k tomu i vnější dobré podmínky. Avšak v poslední době se stále častěji ozývají hlasy, že tak by tomu být nemělo a otcům se dostává většího uznání. I postoj soudů nebývá už vždycky tak jednoznačný a přímočarý.

Graf č. 15

Tab. č. 15

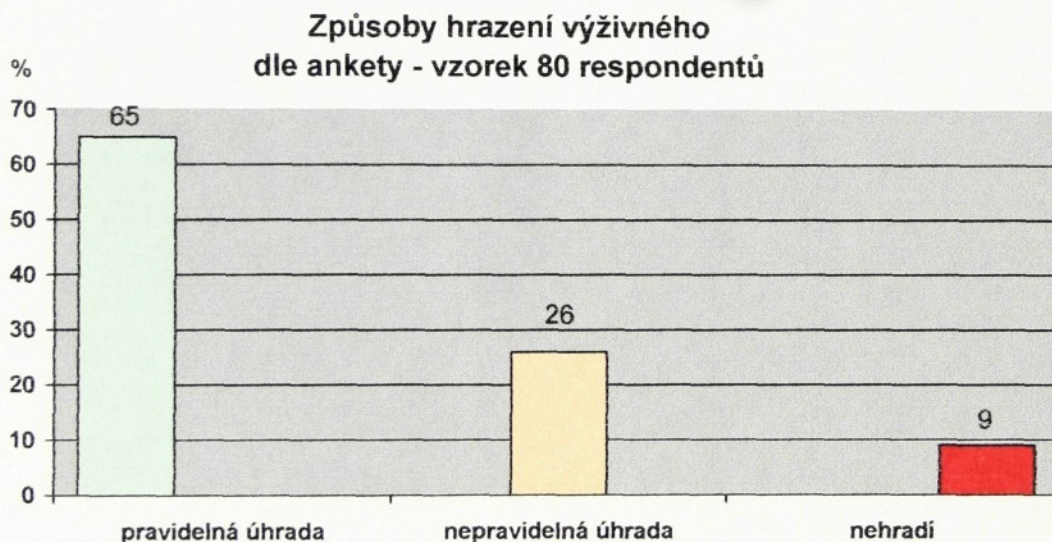
	1997	2002
Otec	3%	5%
Matka	95%	92%
Ostatní příbuzní	2%	3%

3.4. Výživné

3.4.1. Způsoby hrazení výživného

Při rozvodu manželů se upravuje také výchova a výživa nezletilých dětí. Tomu rodiči, kterému není dítě svěřeno do péče, soud stanoví hradit výživné, jehož výše se odráží na základě schopností, možností a majetkových poměrů rodiče. Vyživovací povinnost trvá do té doby, pokud dítě není schopno se samo živit. Z výzkumu je patrné, že většina rodičů si svou vyživovací povinnost hradí řádně. Jsou ale i tací rodiče, kteří zasílají výživné nepravidelně. Existuje i menší část „bezohledných“ rodičů, kteří si svou vyživovací povinnost neplní vůbec.

Graf č. 16

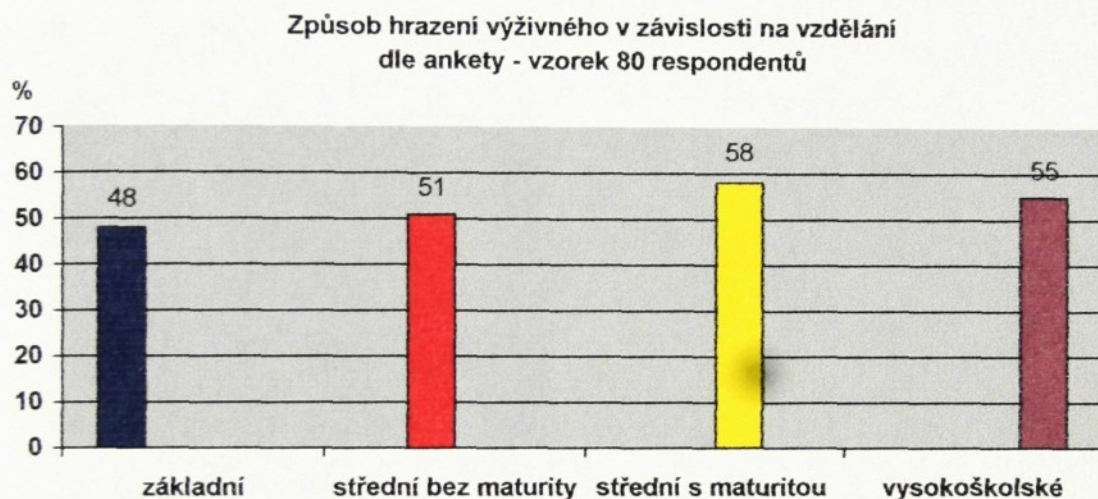
Tab. č. 16

Způsoby hrazení	
Pravidelně	65%
Nepravidelně	26%
Nehradí vůbec	9%

3.4.2. Způsob hrazení výživného v závislosti na vzdělání

Je zajímavé zjištění, že vzdělání nemá až tak velký vliv na způsobu hrazení výživného. Lze z toho usuzovat, že vzdělání není rozhodující faktor pro řádné placení výživného. Rozhodující jsou jistě osobní vlastnosti a zejména smysl pro zodpovědnost.

Graf č. 17

Tab. č. 17

Vzdělání	
Základní	48%
Střední bez maturity	51%
Střední s maturitou	58%
vysokoškolské	55%

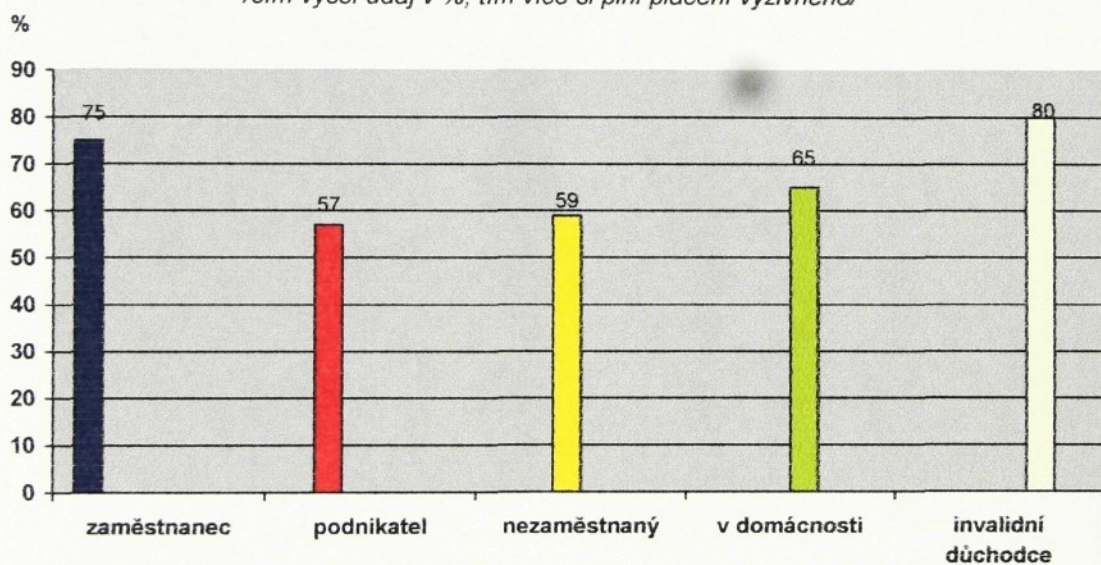
3.4.3. Způsob hrazení výživného v závislosti na prac. poměru

Jak už bylo výše uvedeno, výživné se stanoví, nejen s přihlédnutím k potřebám dítěte, ale i přiměřeně k majetkovým poměrům rodiče. Proto výše výživného bývá často velmi rozdílná. Nejhůře si plní svou vyživovací povinnost soukromí podnikatelé. Je možné, že k tomu přispěla i ta skutečnost, že u zaměstnanců i u invalidních důchodců se snadněji uplatňuje možnost úhrady výživného formou exekučního rozhodnutí.

Graf č.18

Způsob hrazení výživného v závislosti na pracovním poměru, dle ankety - vzorek 80 respondentů

/čím vyšší údaj v %, tím více si plní placení výživného/

Tab.č.18

	Plnění povinnosti placení výživného
Zaměstnanec	75%
Podnikatel	57%
Nezaměstnaný	59%
V domácnosti	65%
Invalidní důchodce	80%

3.4.4. Způsob hrazení výživného v závislosti na velikosti obce

Na této stránce se můžeme přesvědčit o tom, že velikost obce hraje určitou roli v případě hrazení výživného. Zase je nejhorší situace ve velkých městech, kde je prostředí více anonymní a jsou zde nižší společenské kontroly.

Velikost obce byla dělena podle: a) obce do 2000 obyvatel

b) město do 10 000 obyvatel

c) město do 50 000 obyvatel

d) město do 100 000 obyvatel

Graf. č. 19

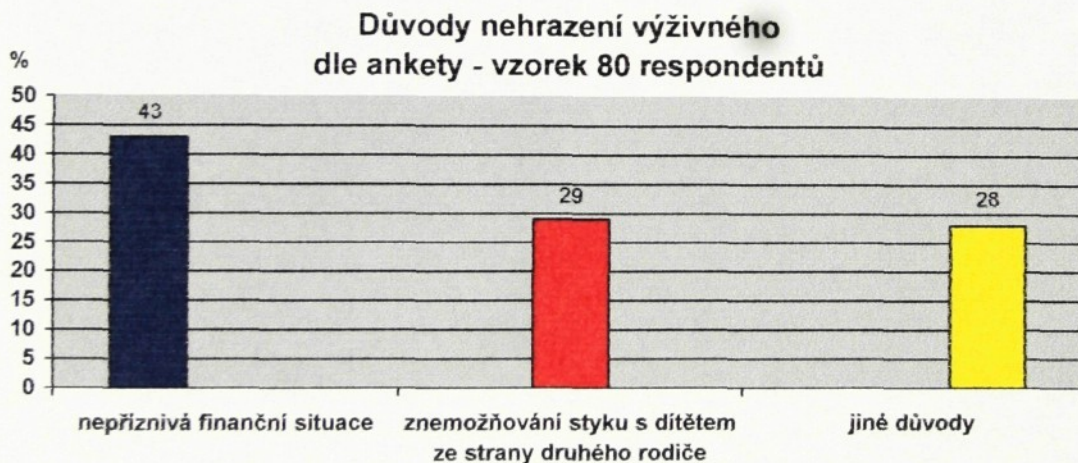
Tab. č. 19

Počet obyvatel	Plnění povinností placení výživného
Do 1999	79%
2000 – 9999	69%
10000 – 49999	48%
50000 - 100000	53%

3.4.5. Důvody nehrazení výživného

Důvody nehrazení výživného jsou opravdu různé. Někdy se skutečně může stát, že se člověk dostane do tak těžké finanční situace, že není schopen výživné hradit. To se samozřejmě dá pochopit, ale důležité je, s jakou silou se s danou situací hodlá vypořádat. Najdou se i lidé, kteří si úmyslně nehledají práci, nesnaží se vylepšit svou finanční situaci a tím samozřejmě i dítěte. Rovněž existují i rodiče, kteří výživné zahrnou do svých sporů s bývalým partnerem, např. „Nepůjčíš mi dítě-nezaplatím výživné.“ Z grafu je patrné, že důvody pro neplacení výživného se časem příliš nemění.

Graf č.20

Tab.č.20

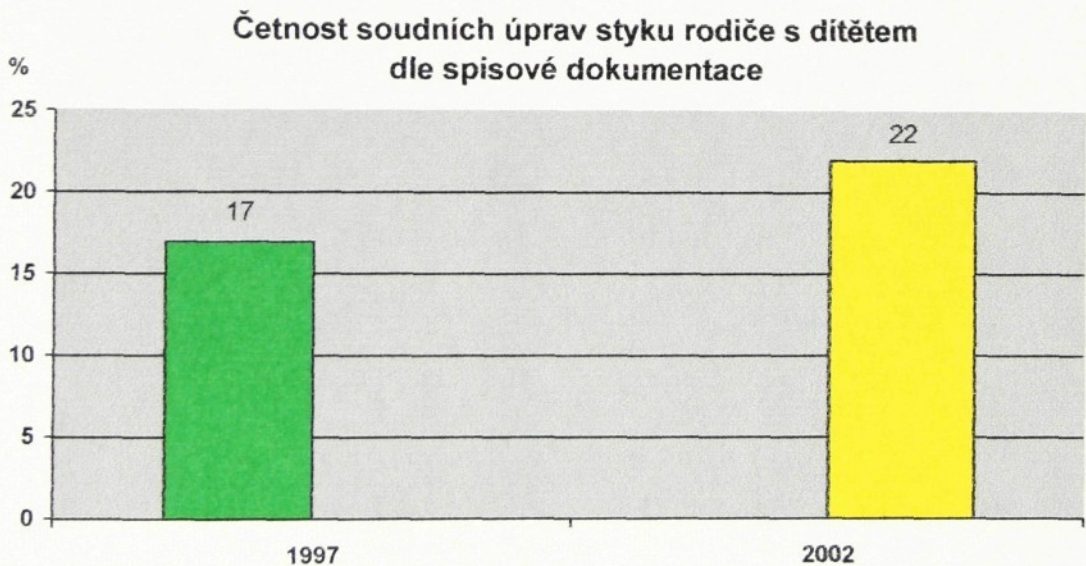
Důvody nehrazení výživného	Nehrazení výživného vyjádřeno
Nepříznivá finanční situace	43%
Znemožňování styku s dítětem ze strany druhého rodiče	29%
Jiné důvody	28%
Celkem	100%

3.5. Styk rodiče s dítětem

3.5.1. Četnost soudních úprav styku rodiče s dítětem

Ve většině případů se rodiče na styku dohodnou. V případě konfliktních vztahů mezi rodiči je zapotřebí soudního rozhodnutí. Soud styk rodiče s dítětem upraví, vyžaduje-li to zájem na jeho výchově a poměry v rodině. Vychází při tom z toho, že styk rodiče s nezl. dítětem musí být ku prospěchu dítěte, hlavně je povinen pečlivě zvážit, jaká úprava tohoto styku (časové vymezení, určení prostředí atp.) odpovídá v konkrétním případě nejlépe skutečnosti, týkající se nezl. dítěte, i některé skutečnosti, týkající se rodičů. Úprava styku rozvedeného rodiče s dítětem musela být, v novoborském regionu, stanovena soudem v roce 1997 v 17% a v roce 2002 ve 22% případů.

Graf č.21

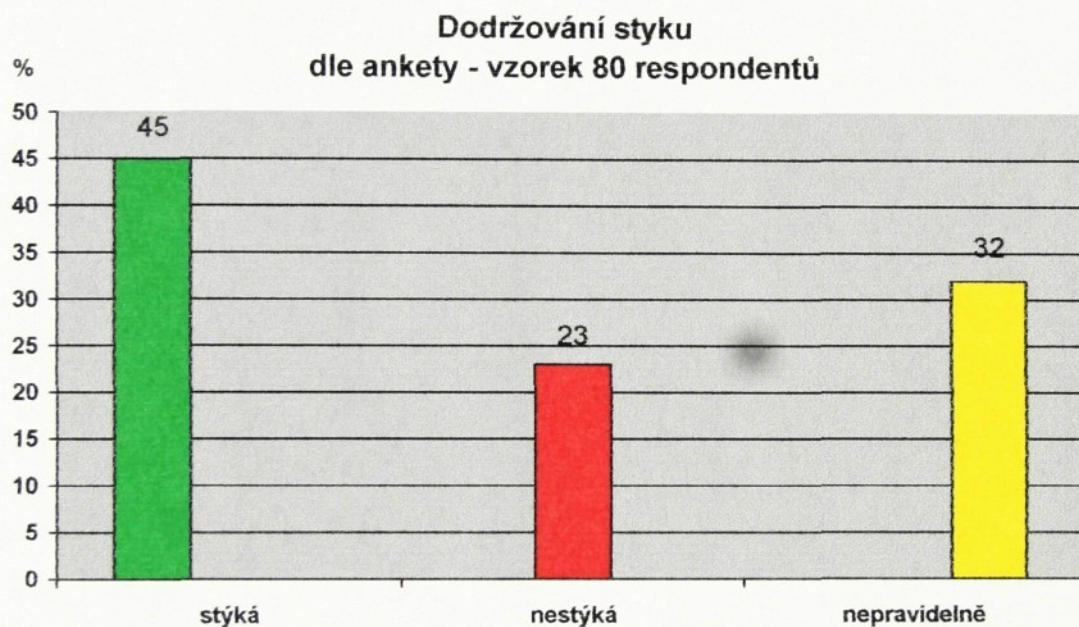
Tab.č.21

	Četnost soudních úprav styku rodiče s dítětem
1997	17 %
2002	22 %

3.5.2. Dodržování styku

Následující graf nám ukazuje četnost styku rodičů s dětmi. Tato čísla jsou dost vysoká a rozhodně nesvědčí v prospěch nezpl. dětí. Jaké mohou být důvody se pokusíme zobrazit na dalších stránkách.

Graf č.22

Tab.č.22

	Dodržování styku
Stýká	45 %
Nestýká	23 %
Nepravidelně	32 %

3.5.3. Dodržování styku v závislosti na vzdělání

Stejně jako u hrazení výživného se potvrdilo, že vzdělání nemá zásadní vliv na styk rodiče s dítětem. Rovněž po obě zkoumaná období jsou výsledky téměř stejné. Lze proto soudit, že vzdělání není, ani u styku rodiče s dítětem, rozhodujícím faktorem.

Graf č.23

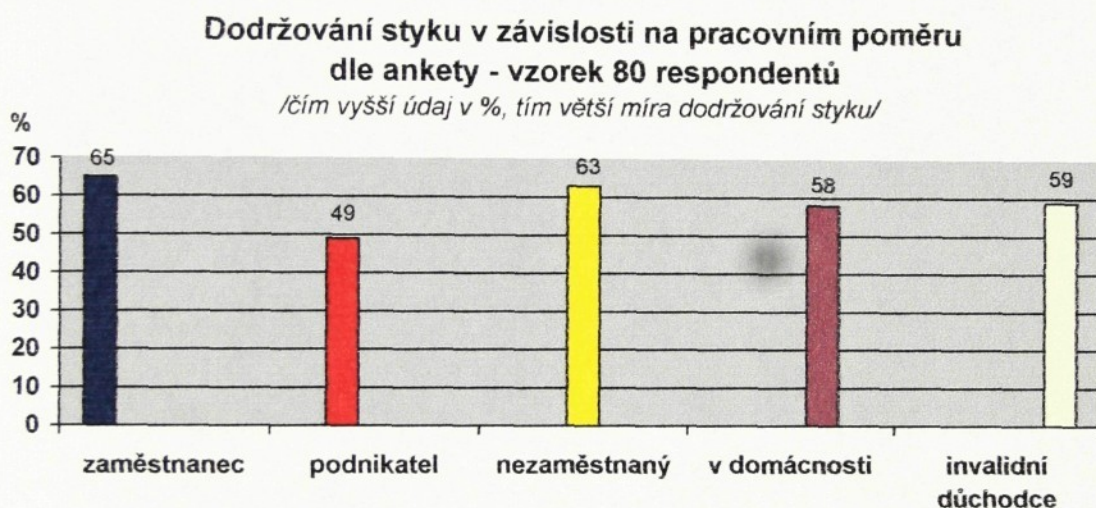
Tab.č.23

Úroveň vzdělání	Dodržování styku v závislosti na vzdělání /čím vyšší údaj v %, tím vyšší míra dodržování styku/
Základní	22%
Středoškolské bez maturity	29%
Středoškolské s maturitou	33%
Vysokoškolské	26%

3.5.4. Dodržování styku v závislosti na prac. poměru

Je evidentní, že pracovní poměr nehraje velkou roli při styku rodiče s dítětem. Samozřejmě jsou lidé více či méně pracovní vytiženi, i lidé, kteří nepracují. Záleží však nejvíce na skutečném zájmu rodiče o své dítě, od toho se pak odvíjí i následné uspořádání si svých pracovních či jiných aktivit tak, aby návštěva dítěte byla pro rodiče prioritou.

Graf č.24

Tab.č.24

Pracovní poměr	Dodržování styku v závislosti na pracovním poměru <i>/čím vyšší údaj v %, tím větší míra dodržování styku/</i>
Zaměstnanec	65%
Podnikatel	49%
Nezaměstnaný	63%
V domácnosti	58%
Invalidní důchodce	59%

3.5.5. Dodržování styku v závislosti na vzdálenosti místa bydliště

Zde již v tomto grafu rozdíly patrné jsou. Dalo se ale předpokládat, že pokud rodiče i děti žijí ve stejném městě nebo vesnici, mají daleko více možností se spolu stýkat. Čím větší vzdálenost mezi bydlišti, tím větší časová ztráta i finanční náročnost. Je samozřejmě velká část rodičů, které toto neodradí, ale existují i případy, kdy se rodiče s dětmi stýkají velmi málo, právě z těchto výše uvedených důvodů. Tato situace se během našich dvou sledovaných období příliš neměnila.

Graf č.25

Tab.č.25

Vzdálenost	Dodržování styku v závislosti na vzdálenosti místa bydliště <i>/čím vyšší údaj v %, tím větší míra dodržování styku/</i>
Stejná obec	67%
Do 50km	62%
Do 100km	51%
Nad 100km	47%

3.5.6. Důvody neuskutečňování styku

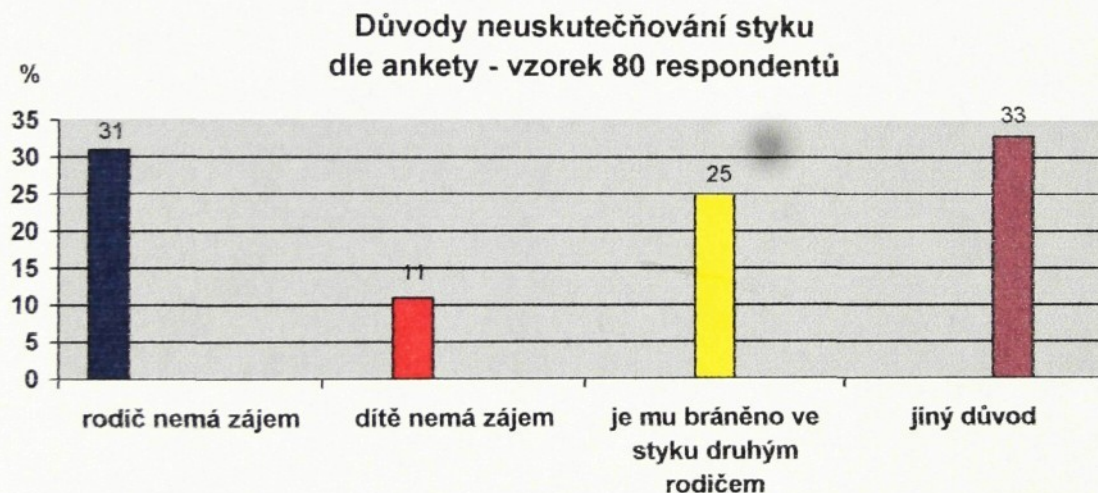
Důvody pro neuskutečňování styku rodiče s dítětem jsou pochopitelně různé, záleží na mnoha okolnostech. Nedá se zde vyjmenovat všechny příčiny, a proto byly pro naše účely rozděleny odpovědi do čtyř skupin: a) nemám zájem

b) dítě nemá zájem

c) je mi bráněno ve styku druhým rodičem

d) jiný důvod

Graf č.26

Tab.č.26

Důvody neuskutečňování styku	
Rodič nemá zájem	67%
Dítě nemá zájem	62%
Je mu bráněno ve styku druhým rodičem	51%
Jiný důvod	47%
Celkem	100%

3. Závěr

3.1. Vyhodnocení hypotéz

Tato bakalářská práce si stanovila dvě hypotézy. V první z nich se domnívám, že většina rodičů se po rozvodu manželství nadále stýká se svými dětmi. Tato hypotéza se potvrdila a je to velmi pozitivní zjištění. Procento soudně upravených styků se pohybuje kolem čísla dvacet. Přibližně stejně vysoký je i poměr rodičů, kteří se se svými dětmi nestýkají. Převážná většina rodičů v regionu Nový Bor se však se svými dětmi stýká i po rozvodu manželství a to je velmi důležité. Znamená to, že ani ten z bývalých manželů, který nyní nemá dítě ve své péči, není vyňat z odpovědnosti za jeho řádnou výchovu. Pro celkový vývoj dítěte a jeho další život je tato zjištěná skutečnost velmi povzbudivá. Za zmínku určitě stojí i to, že na dodržování styku nemá velký vliv vzdělání ani pracovní poměr. Pouze vzdálenost místa bydliště hraje podstatnou roli, což se ale dalo předpokládat, protože čím větší vzdálenost, tím větší časová i finanční náročnost.

V druhé hypotéze předpokládám, že většina rodičů po rozvodu manželství řádně hradí výživné, které jim bylo stanoveno na jejich děti. I tato hypotéza se potvrdila. Je to příznivé zjištění, protože asi ve dvou třetinách případů se dětem dostává řádného výživného. Důvody pro neplacení výživného jsou různé. Během tohoto výzkumu převažovala odpověď „nepříznivá finanční situace“. Přibližně stejné procento uvádělo jako důvod „neumožňování styku s dítětem ze strany druhého rodiče“ a „jiné důvody“. Určitě zajímavé je zjištění, že nejhůře si svou vyživovací povinnost plní nezaměstnaní a, hlavně, soukromí podnikatelé. Při zjišťování způsobu hrazení výživného v závislosti na velikosti obce se jednoznačně situace zhoršuje se

zvyšujícím počtem obyvatel, kdy toto prostředí je více anonymní a jsou zde nižší společenské kontroly.

3.2. Závěrečné shrnutí

Bakalářská práce je věnována kvalitě a rizikům dalších vztahů mezi rodiči a dětmi po rozvodu manželství, se zřetelem k situaci v novoborském regionu. Každý z nás ví, jaký význam má rodina, dobře fungující rodina, pro zdárný a správný vývoj dítěte, nejen pro život dítěte, ale i pro ten budoucí, kdy si bude samo vytvářet svoji rodinu. Pokud ovšem dojde k situaci, že se rodiče rozvedou a dítě žije pouze s jedním z nich, je velmi důležité pro jeho celkový vývoj, aby i nadále udržovalo co největší kontakt s druhým rodičem, což bývá v některých případech opomíjeno.

Ve své práci jsem sledovala dvě časová období roků 1997 a 2002. Zjistila jsem, že v obou zkoumaných obdobích se situace příliš nezměnila, ať už se týče počtu uzavřených manželství, v návaznosti počtu rozvodů, věkové hranice rozvádějících se, počtu dětí v rodinách či v otázce, komu jsou děti nejčastěji svěřovány. Je patrné, že se nejedná o období společensky plné zvratů, i když těžiště zodpovědnosti o nezletilé děti přechází stále více ze společnosti na jednotlivce. Tato část výzkumu se vztahuje na celý novoborský region. K tomuto účelu byly použity statistické bulletiny a další statistická šetření.

Ke zpracování výsledků získaných anketním šetřením a strukturovaným dotazníkem jsem použila vzorku 80 respondentů, otázky byly zaměřeny pouze na rok 2002. Vzhledem k počtu respondentů tyto údaje nelze brát jako plně odpovídající situaci v novoborském regionu. Zjistila jsem, že první příznaky manželské krize pocítuje již v prvním roce manželství 27% žen a 25% mužů, do tří let trvání manželství je to již 61% žen a 49% mužů. Jako nečastější důvod rozchodu uváděli respondenti ve 33% rozdílnost povah, ve 30% novou známost a ženy pak ve 23% alkoholismus muže. V roce 2002 se muži cítili rozvodem

poškození ekonomicky ve 46% a ženy ve 43% případů. Z toho je patrné, že muži mají tendenci více své záležitosti srovnávat materiálně. Určitě nepříznivé je zjištění, jak rozvod manželství zasáhne zdravotní stav partnerů, zejména jejich psychiku. Tato čísla jsou skutečně vysoká – zdravotní potíže související s rozvodem udává 84% žen a 73% mužů, přičemž lékaře musela vyhledat 31% žen a 21% mužů. Převažují návštěvy u obvodních lékařů, psychiatrů, neurologů či jiných specialistů. Příznivější jsou výsledky týkající se hrazení výživného, kdy 65% rodičů si plní řádně svou vyživovací povinnost, 26% respondentů přiznalo pouze nepravidelné placení a 9% rodičů nepřispívá na výživu svých dětí žádnou částkou. Neprojevilo se významný vliv vzdělání na hrazení výživného. Rozdíly však byly zjištěny u zkoumání vlivu pracovního poměru a velikosti obce. Nejhůře si plní svou vyživovací povinnost nezaměstnaní, což se dalo předpokládat, ale soukromí podnikatelé jsou na tom jen o 2% lépe. Dá se předpokládat, že to může být i důsledek toho, že u zaměstnanců a invalidních důchodců se snadněji uplatňuje možnost úhrady výživného formou exekučního rozhodnutí soudu. Všeobecně nejhůře hradí výživné lidé ve velkých městech, kde je prostředí více anonymní a jsou zde nižší společenské kontroly. Jako důvod nepřispívání na výživu svých dětí nejčastěji respondenti uváděli nepříznivou finanční situaci a na druhém místě znemožňování styku s dítětem ze strany druhého rodiče. Poslední část je věnována dodržování styku rodiče s dítětem, určitě pozitivní je zjištění, že 45% rodičů se se svými dětmi pravidelně stýká a podílí se tak na jejich výchově a na jejich dalším vývoji, 32% rodičů se stýká nepravidelně a 23% vůbec. Pracovní poměr a vzdělání příliš velký vliv na dodržování styku nemá, rozhodující je ale vzdálenost bydliště mezi rodičem a dítětem. Pokud rodiče i dítě žijí ve stejné obci, mají samozřejmě daleko více možností se spolu stýkat. Čím větší vzdálenost mezi bydlišti, tím větší časová ztráta i finanční náročnost, což určitou část rodičů odradí. Důvody pro neuskutečňování styku jsou také různé, záleží na

mnoha okolnostech. V 31% rodiče neměli zájem, ve 25% jim bylo bráněno ve styku druhým rodičem a v 11% nestálo o styk dítě.

Závěrem lze uvést, že obě hypotézy se potvrdily – rodiče se ve většině případů řádně stýkají se svými dětmi a pravidelně hradí výživné na ně. Což je zjištění určitě velmi povzbudivé.

K dalšímu zlepšení stavu v regionu by pomohlo zvýšení vymahatelnosti práv rodičů, kdy často není v jejich moci plnění rozsudků ze strany druhého rodiče. K tomuto by mohli pomoci naši zákonodárci. Dále je bude určitě nutné zvyšovat vědomí rodičů o zodpovědnosti při výchově a výživě dětí, a to jak ze strany státních institucí, tak i ze strany například neziskového sektoru. Vše by mělo směřovat k dohodě rodičů, která bude plně v zájmu nezletilých dětí. Je však zároveň třeba dbát vždy na to, aby dohody či rozhodnutí respektovaly a plnily vzájemně obě strany.

4. Seznam literatury

- Dunovský, J.: Sociální pediatrie. Praha, Grada 1999
- Fejfar, O.: Zkamenělá minulost. Praha, Albatros 1989
- JUDr. Jiří Jelínek, CSc.-JUDr. Zdeněk Sovák,: Trestní zákon, Praha, Linde 2003
- JUDr. M. Holub, - JUDr. H. Nová,: Zákon o rodině a předpisy souvisící. Praha, Linde 1998
- JUDr. V. Novotná, - JUDr. E. Burdová, - JUDr. F. Brabenec,: Zákon o sociálně-právní ochraně. Praha, Linde 2000
- Matějček, Z.: Co děti nejvíce potřebují. Praha, Portál 1999
- Matějček, Z.: Dítě a rodina. Praha, SPN 1992
- Matějček, Z.: O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha, Portál 1999
- Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha, portál 1999
- Pravdová, M.-Michovský, V.: Starověké Řecko. Praha, SPN 1973
- Pravdová, M.-Michovský, V.: Starověký Řím. Praha, SPN 1974
- Právo a rodina č. 5/2001-JUDr. Jana Dvořáková-Závodská,: Několik tipů pro vymáhání výživného. Praha, Linde 2001
- Právo a rodina č. 8/2000 – Mgr. David Rais,: Dohled v rozhodnutí o výchově a výživě pro dobu po rozvodu. Praha, Linde 2000
- Právo a rodina č. 12/2000 – JUDr. Ing. Radek Jurčík,: Institut výživného v historickém kontextu. Praha, Linde 2000
- Statistický bulletin, Liberecký kraj za rok 1995
- Statistický bulletin, Liberecký kraj za rok
- Úmluva o právech dítěte – sdělení FMZM č. 104/1999Sb.
- Vágnerová, M.: Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha, Portál 2000

5. Seznam příloh

1. Průvodní dopis, dotazník
2. Vyplněný dotazník

Vážení,

pracuji jako sociální pracovnice na Městském úřadu v Novém boru, oddělení sociálně-právní ochrany dětí. V tomto školním roce ukončím studium na Technické univerzitě v Liberci, kde studuji obor sociální pracovník. K zakončení studia potřebuji předložit bakalářskou práci, kterou věnuji porozvodovým vztahům mezi rodiči a dětmi v regionu Nový bor. Proto se na Vás obracím s žádostí o vyplnění tohoto dotazníku a předem děkuji za jeho vyplnění a zpětné zaslání. Fakta zjištěná z odpovědi slouží pouze pro účely bakalářské práce, zpracována budou jako anonymní data. Autor dotazníku se zavazuje, že nebudou zneužita k jiným účelům.

Instrukce k vyplnění dotazníku:

U každé otázky zakroužkujte prosím jednu správnou odpověď, pokud je v otázce uvedeno jinak – pak můžete zakroužkovat i více možností.

Pokud chcete odpovídat jinak, či Vám rozsah možností nevyhovuje, napište své odpovědi pod příslušným číslem na volný papír.

Dotazník, prosím, zašlete zpět co nejrychleji v přiložené obálce.

Děkuji Ivana Školová

Dotazník

-
1. Uveďte pohlaví
 - a) muž
 - b) žena
 2. Místo Vašeho bydliště
 - a) vesnice
 - b) město do 10000 obyvatel
 - c) město do 50000 obyvatel
 - d) město do 100000 obyvatel
 3. Vaše dosažené vzdělání
 - a) bez vzdělání a s nedokončeným vzděláním
 - b) základní vzdělání
 - c) střední vzdělání bez maturity
 - d) střední vzdělání s maturitou
 - e) vysokoškolské vzdělání
 4. Jaký je Váš pracovní poměr
 - a) zaměstnanec
 - b) soukromý podnikatel
 - c) nezaměstnaný
 - d) v domácnosti
 - e) invalidní důchodce
 5. Počet vyživovacích povinností k nezl. dětem
 - a) jedna
 - b) dvě
 - c) tři
 - d) více
 6. Máte dítě ve své péči
 - a) ano
 - b) ne
 7. Uveďte vzdálenost mezi bydlištěm svým a svého dítěte
 - a) stejná obec
 - b) do 50Km

- c)do 100Km
- d)nad 100Km

8. Máte výživné k nezl. dětem stanoveno soudně

- a)ano
- b)ne

9. Jaký je Váš způsob hrazení výživného

- a)pravidelně
- b)nepravidelně
- c)nehradím

10. Pokud výživné nehradíte, uveďte proč

- a)nepříznivá finanční situace
- b)neumožňování styku s dítětem ze strany druhého rodiče
- c)jiné důvody

11. Stýkáte se se svým nezl. dítětem

- a)pravidelně
- b)nepravidelně
- c)nestýkám

12. Pokud se nestýkáte, uveďte proč

- a)nemám zájem
- b)dítě nemá zájem
- c)je mi bráněno ve styku druhým rodičem
- d)jiný důvod

Dotazník

-
1. Uveďte pohlaví
 - a) muž
 - b) žena
 2. Místo Vašeho bydliště
 - a) vesnice
 - b) město do 10000 obyvatel
 - c) město do 50000 obyvatel
 - d) město do 100000 obyvatel
 3. Vaše dosažené vzdělání
 - a) bez vzdělání a s nedokončeným vzděláním
 - b) základní vzdělání
 - c) střední vzdělání bez maturity
 - d) střední vzdělání s maturitou
 - e) vysokoškolské vzdělání
 4. Jaký je Váš pracovní poměr
 - a) zaměstnanec
 - b) soukromý podnikatel
 - c) nezaměstnaný
 - d) v domácnosti
 - e) invalidní důchodce
 5. Počet vyživovacích povinností k nezl. dětem
 - a) jedna
 - b) dvě
 - c) tři
 - d) více
 6. Máte dítě ve své péči
 - a) ano
 - b) ne
 7. Uveďte vzdálenost mezi bydlištěm svým a svého dítěte
 - a) stejná obec
 - b) do 50Km

- c)do 100Km
 - d)nad 100Km
8. Máte výživné k nezl. dětem stanoveno soudně
- a)ano
 - b)ne
9. Jaký je Váš způsob hrazení výživného
- a)pravidelně
 - b)nepravidelně
 - c)nehradím
- 10.Pokud výživné nehradíte, uveďte proč
- a)nepříznivá finanční situace
 - b)neumožňování styku s dítětem ze strany druhého rodiče
 - c)jiné důvody
- 11.Stýkáte se se svým nezl. dítětem
- a)pravidelně
 - b)nepravidelně
 - c)nestýkám
- 12.Pokud se nestýkáte, uveďte proč
- a)nemám zájem
 - b)dítě nemá zájem
 - c)je mi bráněno ve styku druhým rodičem
 - d)jiný důvod